

30K-3

1844

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА**
№10 КАСТРЫЧНІК 1964

Сяргей ДЗЯРГАЙ

Хмара

Хмара вядзерцамі гримнула,
бразнула...
Злосная-злосная —
не падступіцца!
І прабурчала штось
невывразнае,
Нешта нахштальт:
«Дам усім вам напіцца».
Хмара поле поіць,
палівае.
Хмара смагу гоніць,
праганяе.
Ох, і увішная —
крок да бяды!
Ці не залішняе —
столькі вады!
Пачынала хмара спакваля,
Па-старому:
«Блаславі, святы Ілля!»
Зямельку прыбіць,
Гнілля нарабіць...
Гыля ў поле, кроплі, гыля!
Падгані іх,
святы Ілля!»
Кінула кропельку
зерню гарчычнаму,
Макаву зерняці
кінула дзве аж;
Ячнаму,
жытняму,
зерню пшанічнаму...
«Пі! А то бачу —
душой загавееш!»
Кропля за кропляй
Зімнаю, цёплай;
Кропля за кропляй,
Гоп-ля ды гоп-ля!
Лінула...
Хлынула...
Хвошча...
Палошча...
Ну і дождж! Ну і дождж жа!
Гэтак зусім нягожа.
— Ці не задужа ты, хмара, прыспорыла!
Ці не занадта стараешся, годзе ж!
— Не ўсё яшчэ я, чалавеча, агорала...
І зноў прабурчала:
— Ніяк не дагодзіш!
Сам бы паліў і не крыўдзіўся б, нечага...
Не разумею норава чалавечага!..
І падалася ў дарогі няблізкія...
Толькі імчыцца ды злосна пабліскавае,
Толькі ракоча, грывіць ды грукоча:
«Ну й чалавек! І чаго ён хоча!»

Мне цяпер уявіць немагчыма —
Нікне розум, маўчыць уяўленне,—
Чым была б ты, мая Айчына,
Каб да сонца не ўзняў цябе Ленін!!

Я гляджу у мінулае сёння,
У далачынь тую, ў час той хмары:
Цемра дзён і начэй бяссонне...
Усё асветлена толькі марай.

Ні спачыну няма, ні адхлання
Ад вяковае крыўды, пакуты,
Ані спогаду, ні спачування,
Нават мыслі ў кайданы закуты.

Дык якой жа нам вымераць меры,
Як жа вызначыць глыбіню іх,
Тых людзей, з іх вялікаю верай,
Як уславім іх, як ушануем!

Не, не лёгка было яму з думай:
Як зямлю, што струхлела да донца,
Абнавіць і узнесці юнай
Пад старэнькім, старэнькім сонцам.

Дзе ні глянем і што ні згадаем —
Працы плён, адпачынку даброты —
Мы усюды і скрозь назіраем
Светлай думкі яго узлёты.

А цяпер і ўявіць немагчыма —
Нікне розум, маўчыць уяўленне,
Чым была б ты, мая Айчына,
Каб да сонца не ўзняў цябе Ленін!!

* * *

Крыўдна мне за каханне-любоў маю,
За душу маю ласкаю поўную.

Увайшоў я у раніцу весною
З непачатай, няскончанай песняю.

Абрыдаю, але не абрыдаю:
Увайшоў я нячутна і выйду я:

З невідучымі выйду вачыма я...
Ёсць жадомае, ды немагчымае,

Ёсць магчымае, ды нежадомае...
Гэта ісціна — ўсім вядомая.

Не пачуеш ты, не, як мой голас сціх,
Захлынуўшыся ў смутку і кволасці.

СВЯТЛО

У жыцці народаў розных краін адбы-
валіся значныя падзеі, але самай знамя-
нальнай з'явілася Вялікая Кастрычніцкая
сацыялістычная рэвалюцыя. Святло
Кастрычніка заліло ўсю планету і стала
вялікай прыцягальнай сілай для про-
стых людзей свету. У ажыццяўленні
кастрычніцкіх ідэй мільёны працоўных
убачылі ажыццяўленне сваёй адвечнай
мары — жыць у грамадстве, дзе няма ні
эксплуататараў, ні эксплуатаемых, дзе
няма варожых класаў, дзе чалавек ча-
лавеку — друг, таварыш і брат.

Нялёгкім шляхам ішлі працоўныя на-
шай краіны да здзяйснення Кастрычніц-
кай рэвалюцыі. І гэтым нялёгкім, але
адзіна правільным шляхам вяла народы
да перамогі Камуністычная партыя,
якую стварыў і выпяставаў вялікі Ленін.
Лепшыя сыны і дочки краіны ўступалі ў
яе рады. Многія з іх у дакастрычніцкія
часы прайшлі праз турмы і ссылкі, не
шкадуючы жыцця, ішлі на барыкады,
штурмавалі царызм, змагаліся, перама-
галі і паміралі ў імя лепшай будучыні.

Сярод актыўных барацьбітоў было ня-
мала выдатных жанчын. Каму невядомы
імёны палымых рэвалюцыянерак
Н. К. Крупскай, М. І. Ульянавай,
А. В. Арцюхінай, А. І. Ульянавай-Еліза-
равай, І. Ф. Арманд, А. М. Калантай,
К. Н. Самойлавай, К. І. Нікалаевай і мно-
гіх, многіх іншых, дзейнасць якіх пакі-
нула глыбокі і яркі след у гісторыі рэ-
валюцыйнай барацьбы народа.

Савецкім людзям былі патрэбны ўмен-
не і воля не толькі для таго, каб зруй-
наваць царызм, перамагчы ў грамадзян-
скай вайне, але і ў будаўніцтве новага
жыцця. Калі б у дарэвалюцыйныя часы
селяніну-беларусу казалі, што хутка
саха і плуг стануць музейнымі экспана-
тамі, а зямлю-матухну будучы араць
трактарамі і зрабляць гэтыя разумныя
машыны яго ўласныя дзеці, то селянін
палічыў бы гэта за прыгожую казку. Вя-
дома, каб казку зрабіць сапраўднасцю,
савецкаму народу давялося шмат па-
працаваць. Часам адмовіць сабе ў неаб-
ходным. Нам было цяжка. Нас акружа-
лі варожыя сілы. Але мы перамаглі. Пе-
рамаглі ў часы грамадзянскай вайны, вы-
стаялі ў часы Вялікай Айчыннай вайны

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

РАБОТНИЦА № 10 І СЯЛЯНКА

КАСТРЫЧНІК
1964

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ГОД ВЫДАННЯ САРАКАВЫ

КАСТРЫЧНІКА

30к-3.
1844
Бел

і разграмілі фашызм, выратавалі мільёны людзей Еўропы ад яго нашэсця.

Святло Кастрычніка асвятліла жыццё жанчыны-працаўніцы. І мільёны самых забітых, самых цёмных і неадукаваных атрымалі веды, набылі складаныя спецыяльнасці, навучыліся кіраваць дзяржавай, занялі попеч з мужчынамі адказныя пасады. Назавём імёны толькі трох жанчын нашай рэспублікі. Марыя Сцяпанавна Конанова ўзначальвае камвольны камбінат, на якім працуе звыш васьмі тысяч рабочых. Таццяна Іосіфаўна Жыгалка з'яўляецца кіраўніком калгаса. Пачэсная праца ў сельскай гаспадарцы прынесла ёй заслужанае званне Героя Сацыялістычнай Працы. А Марыя Мацвееўна Тур стала намеснікам міністра аховы здароўя. Ёй даверыла дзяржава клопаты аб чалавеку і яго здароўі.

Толькі пры Савецкай уладзе беларускі народ атрымаў сваю дзяржаўнасць. Былая жабрацкая ўскраіна царскай Расіі ператварылася ў адну з квітнеючых раўнапраўных саюзных сацыялістычных рэспублік, працоўная якой уносіць свой уклад у камуністычнае будаўніцтва. Усё шырэй разгараецца сацыялістычнае спарбніцтва ў гонар 47-й гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі. Ідзе барацьба за датэрміновае выкананне шостага года сямігодкі, за лепшую якасць прадукцыі. Прадукцыя нашых прадпрыемстваў набыла вядомасць далёка за межамі рэспублікі і нават краіны. Аўтамашыны з маркай беларускіх прадпрыемстваў можна сустрэць і пад гарачым сонцам Афрыкі, на Асуанскай плаціне ў Егіпце, і на братэрскай Кубе. Больш як у 50 краін свету ідзе прадукцыя заводаў і фабрык нашай рэспублікі. Беларусь вядома Салігорскім калійным камбінатам і Гро-

дзенскім азотнававым заводам, Полацкім нафтаперапрацоўчым і многімі іншымі прадпрыемствамі.

Наша рэспубліка, як і ўся Савецкая краіна, стала суцэльна пісьменнай. Штогод у нас павялічваецца колькасць школ, тэхнікумаў і вышэйшых навучальных устаноў. Штогод у народную гаспадарку краіны ўліваюцца тысячы спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй, і сярод іх добрая палавіна — жанчыны.

Высока ўзнята годнасць жанчыны-маці ў нашай краіне. Дзяржава дапамагае ёй спалучаць мацярынскія абавязкі з абавязкамі працаўніцы і грамадзянкі.

Расце колькасць дзіцячых устаноў. Мнагадзетным і адзінокім маці аказваецца матэрыяльная дапамога. Толькі ў мінулым годзе дзяржава выплаціла мнагадзетным і адзінокім маці 12,6 мільёна рублёў дапамогі.

З году ў год расце дабрабыт савецкага народа. Павышэнне заробтнай платы вялікай арміі настаўнікаў, гандлёвых і медыцынскіх работнікаў, працаўнікоў камунальнай гаспадаркі з'яўляецца праяўленнем няспынных клопатаў дзяржавы аб савецкім чалавеку. Шчырае дзякуй гаворыць калгаснае сялянства за ўстаўленне пенсій працаўнікам вёскі.

Перамога Кастрычніка зрабіла вялікі ўплыў на працоўных усяго свету. Шквал рэвалюцыйных падзей змятае імперыялістычнае панаванне. Краіны народнай дэмакратыі вядуць паспяховае будаўніцтва новага жыцця. На шлях барацьбы за сваё вызваленне становяцца мільёны працоўных Афрыкі, Азіі і Лацінскай Амерыкі. Барацьба за мір і шчасце аб'ядноўвае працоўных усіх кантынентаў, бо ў захаванні міру на зямлі бацькаў яны паляпшэнне ўмоў свайго жыцця. Усе простыя людзі выступаюць за

Перадавікі Мінскага інструментальнага завода шліфавальшчыца Лідзія Мецік і наладчык фрэзерных станкоў Віктар Іванов пачалі спарбніцтва за бясстратны выпуск кожнага вырабу.

Фота У. Лупейкі.

выкарыстанне атамнай энергіі ў мірных мэтах, за раззбраенне, спакойны сон і радасны смех дзетвары. «Абаронім нашых дзяцей!» — гавораць мільёны жанчын свету і свае надзеі звязваюць з імем нашай краіны, краіны-абаронцы міру, якая на сваіх сцягах з першага дня існавання напісала: «Мір і шчасце людзям!»

ІДЗЕ ВЯЛІКАЕ МАЛАКО. Адгрузна малана ў саўгасе «Зеляневічы» Пружанскага вытворчага ўпраўлення для продажу насельніцтву.

Фота А. Лукашова.

Вось таварыш Кацярына (крайняя справа) з рабочымі завода — агітатарам Яўгеніем Кур'янавым і партгрупоргамі Сяргеем Гардыёнкам і Уладзімірам Міхайлавым.

Фота Л. Клімава.

АБЕДЗЕННЫ перапынак. У прасторным пакоі партбюро дзверы амаль не зачыняюцца. Заходзяць «ітэраўскія» работнікі ў сініх халатах, майстры, рабочыя ў спяцоўках... Людзі прывыклі бываць тут, у «штабе партарганізацыі», калі ёсць вольная хвіліна: і заводскую навіну пачуеш, і перакінешся словам з таварышамі, і вырашыш нейкае аператыўнае пытанне.

Сёння Кацярына Іванаўна Лукнер — сакратар партбюро, прымае партыйныя ўзносы. Характэрна, што нават гэтую, здавалася б, чыста бухгалтарскую справу яна робіць не так, як іншы сакратар, што вылічыць працэнты, распішацца ў партбілеце і — бываеце здаровы. Кацярына Іванаўна разумее, што прымаць партузносы — гэта яшчэ адна магчымасць пагаварыць з кожным камуністам, пацікавіцца яго грамадскімі і асабістымі справамі. Вось і зараз. У кагосьці яна запытала, ці падаў ён заяву ў вячэрні ўніверсітэт марксізма-ленінізма, у другога даведалася, як цяпер з нормай выпрацоўкі ў яго брыгадзе, у трэцяга высветліла, што там, маўляў, новенькага ў штабе народнай дружны... Зайшоў пажылы слесар Танчык, і Кацярына Іванаўна спыталася:

— Ну як, уладкаваў аддзел кадраў вашу дачку?

Бацька задаволена ўсміхнуўся. Яго дачка пасля дзесяцігодкі пайшла на завод і вось цяпер яна будзе працаваць разам з ім і завочна вучыцца.

...На некалькі хвілін сакратара запрасілі ў заўком — там размяркоўваюць месцы ў дзіцячы сад, патрэбна яе парада. Кацярына Іванаўна толькі сабралася ісці, як зазваніў тэлефонны званок.

— Добрай раніцы, Кацярына Іванаўна, — пазнала яна голас галоўнага інжынера. — Зайдзі, калі ласка, у тэхадзел. Гэта на конт таго, за што ты нас «пясочыла»...

Сакратар усміхнулася. Крытыкавала яна тэхнічных работнікаў на нарадзе заводскага партыйнага актыву, дзе ішло абмеркаванне пачыну масквічоў — разгарнуць барацьбу за рэнтабельнасць вытворчасці. Кацярына Іванаўна заўважыла тады: тэхадзел, усе

ТАВАРЫШ

камуністы павінны прыняць тэрміновыя меры, каб падзешавіць выпуск наразнога аўтамата, адзінага на патоку нерэнтабельнага станка.

— Страта ж зусім нязначная, — падаў хтосьці рэпліку. — Падумаеш, некалькі рублёў!

— Некалькі рублёў — гэта дробязь?! А на кожны станок! Колькі мы губляем на серыі, падлічылі?! І вось цяпер, пасля той размовы, яе запрашае ў тэхадзел галоўны інжынер: значыць нешта ўжо зроблена.

У гэты ж дзень сакратар пабывала яшчэ ў другой змене трэцяга цэха, разабралася, як там падводзяць вынікі выканання сацыялістычных абавязацельстваў. Былі і іншыя значныя або, на першы погляд, не зусім значныя пытанні, якія давялося вырашаць. І ўвогуле дзень прайшоў, як заўсёды, напоўнены зместам, турботамі, клопатамі. Звычайнымі клопатамі сакратара партыйнай арганізацыі завода, якому ўвесь час даводзіцца быць на людзях, працаваць з людзьмі.

...На вуліцы гусціўся цёплы вечар, калі Кацярына Іванаўна выйшла за прахадную. Супраць кінатэатра «Кастрычнік» сустрэла даўняга знаёмага. Разгаварыліся, пайшлі побач. У мінулым Пётр Сідаравіч быў сакратаром партыйнай арганізацыі аднаго з віцебскіх прадпрыемстваў. Кацярына Іванаўна, тады начальнік цэха, даволі часта з ім бачылася на нарадах. О, у той час Пётр Сідаравіч знаходзіўся, паводле яго выразу, «на грабяні хвалі»! З ім лічыліся, прызнавалі масцітым работнікам. І ён раўніва і, трэба сказаць, умела ахоўваў асабісты аўтарытэт — ахвотна выступаў, чытаў салідныя даклады, любіў дзяліцца «сваім вопытам». І раптам... выявілася, што прадпрыемства Пятра Сідаравіча працуе са стратамі і не малымі, што ён, партыйны сакратар, чамусьці замазвае гэта, кажучы: няхай разбіраюцца эканамісты і планавікі — іх, маўляў, справа. І аўтарытэт Пятра Сідаравіча... лопнуў. Яго не выбралі ў бюро.

Цяпер ён працуе ў камунальнай гаспадарцы, але ходзіць па-ранейшаму з пухлым партфелем...

— Як поспехі? — спытаў ён Кацярыну Іванаўну. — Калі якія цяжкасці — скажыце, дам правільную парадку. — Ён гаварыў крыху паблажліва, мабыць, па праву былога «масцітага», які павінен павучаць маладога сакратара.

Кацярына Іванаўна коратка расказала аб цяперашніх турботах і імкненнях камуністаў завода. У парадах Пятра Сідаравіча яна не вельмі мела патрэбу, але паважала яго як старэйшага па ўзросту.

Ён слухаў, слухаў і нечакана здзівіўся: — Вось вы ўсё паўтараеце: сабекошт, рэнтабельнасць, новыя нормы... Гэта ж эканоміка! А партыйная работа?

І тады Кацярына Іванаўна зразумела, як безнадзейна адстаў ад жыцця яе знаёмы. Было дарэмна пераконваць яго. Яна толькі ціха, са значэннем адказала:

— Эканоміка — гэта таксама партыйная работа! Хіба ж не так? Вось сустрэла сёння на заводскім двары брыгадзіра слесару-зборшчыкаў з экспартнага ўчастка Пятра Агафонава.

— Пісьмо з Будапешта прыйшло, — радасна паведаміў ён.

Брыгада камуністычнай працы Агафонава доўга перапісвалася з сацыялістычнай брыгадай «Дожа Дзьердзь» электратэхнічнага завода ў Будапешце,

КАЦЯРЫНА

якая працуе на станках, сабраных «агафонаўцамі». Венгры задаволены. «Вашы чатырохшпіндэльныя свідравальныя станкі, — пішуць яны, — проста выдатныя...»

«Што ж, — падумала сакратар, — прызнанне маркі завода, які носіць імя Камінтэрна, вельмі радасная падзея». Віцебскія станкі атрымалі добрыя водгукі і на ВДНГ, дзе Кацярына Іванаўна нядаўна пабывала. І яна адразу ўспомніла зьяўчых твары заводскіх наватараў Аркадзя Зайчыка, Пятра Пачкаева, Мікалая Новікава, калі яны дэманстравалі свае прыстасаванні ў павільёне машынабудавання. Яны былі вельмі гордыя за свой завод, за яго марку.

Яркія прыкметы новага ўладна ўваходзяць у жыццё калектыву. І колькі іх бачыш, такіх прыкмет, яны, як жывыя парасткі, паяўляюцца на заводзе штодня!.. Вось узніклі грамадскія нарміровачныя бюро. Рабочыя самі рэгулююць норму працы і — што ж? Грамадскія нарміровачныя бюро забяспечылі за паўгоддзе больш 20 тысяч рублёў эканоміі.

Або яшчэ штых: токар-рацыяналізатар таварыш Новікаў прыдумаў і зрабіў прыстасаванне для апрацоўкі канічных паверхняў і адмовіўся ад аўтарскага «ганарару». А другі токар Я. Бялей выступіў днямі з глыбокім па зместу артыкулам у «Комсомольской правде», дзе разважае аб заўтрашнім дні, прапануе

рыхтаваць на заводзе рабочых-механікаў... Такіх прыкмет дзесяткі! І яны — сведчанне росту свядомасці людзей.

А думкі і пошукі заводскага партыйнага важака, яго няўрымслівая і рознабаковая дзейнасць, яго душэўная шчодрасць дапамагаюць людзям глядзець наперад. Хіба ж усё гэта не партыйная работа, не тая работа, якой аддае часцінку свайго сэрца і яна, сакратар партбюро, таварыш Кацярына, як называюць яе людзі на заводзе.

А вось яшчэ... Толькі што вярнулася дадому з работы і раптам звянок. Адчыніла дзверы. На парозе — шліфавальшчык Э. Васкрасенскі. Бледны, устрыжаны.

— Валя ад мяне пайшла...

— Што, дагуляўся? — строга спытала Кацярына Іванаўна. — Ну, заходзь...

Яна і раней гутарыла з Васкрасенскім і яго жонкай Валяй. Нелады ў іх, адчувалася, што можа разваліцца сям'я, а ўсё з-за яго — п'е, скандаліць дома. Доўга сядзеў у гэты вечар шліфавальшчык у кватэры Лукнер. Доўга размаўляла з ім Кацярына Іванаўна, і размова гэтая нагадвала сабою суровы жыццёвы ўрок. Развітваючыся, сказала:

— Думаю, што вернецца Валя. Але ты глядзі, каб было гэта ў апошні раз. Будзеш працягваць сваё — добрага не чакай.

І гэта таксама «партыйная работа» Кацярыны Іванаўны, яе клопат. Клопат сакратара партыйнай арганізацыі, каб у кожнай заводскай сям'і людзі жылі хараша і дружна.

Ул. НЕСЦЯРЭНКА

г. Віцебск.

ЯЕ ЗАЛАТАЯ ВОСЕНЬ

Калі ў пярэднім пакоі пачуўся звянок, Эмілія Ігнатаўна была на кухні, завіхалася ля пліты.

— Бабуля, добры дзень! — кінулася да яе адразу Алачка.

І ў тую ж хвіліну яе кірпаты носік зашморгаў, як бы да чагосьці прыслухоўваючыся.

— Ой, як смачна ў цябе пахне! Праўда, мамачка?

І Эмілія Ігнатаўна і Нэля засмяяліся.

— Варэнне, унучка, варыцца. Зараз буду частаваць вас.

І вось так кожны раз: прыйдуць у гасці дачка з унучкай, і разам з імі ўваходзіць у дом радасць.

— Распранайцеся, мае родныя! Ды вы, я бачу, з абноўкай, дай жа я на цябе, дзіцятка, пагляджу з усіх бакоў.

Алачка з задавальненнем закруцілася перад бабуляй.

— Прыгожае. Насі на здароўе. Я нават, як замуж ішла, такога паліто не мела.

І тут жа на Эмілію Ігнатаўну як бы раптам градам сыпанула — унучка закідала пытаннімі:

— А чаму не мела? А калі ты замуж ішла? Раскажы, бабуля!

— Добра, добра, раскажу, толькі іншым разам, — паабя-

чала ўнучцы Эмілія Ігнатаўна.

І ўжо ўвечары, правёўшы Нэлю і Алачку і ўвесь час думаючы пра іх, Эмілія Ігнатаўна ўспомніла пытанні ўнучкі. Села цыраваць Алаццы шарсцяныя шкарпэткі і перанеслася думкамі ў далёкае далёкае мінулае.

...Якраз такой яна і была тады, як іх шчабятуска Алачка, — шасці гадкоў. Жыла з бацькамі, сёстрамі і братамі ў старой хатцыне з земляной падлогай. І тая была не свая, а памешчыка Жызнеўскага. Шкада, што не давялося бацькам дажыць да сённяшніх дзён, парадавацца на жыццё дзяцей.

Бацька і маці батрачылі на памешчыка: поле ягонае аралі, скаціну даглядалі. А дзяцей — ажно адзінаццаць было. З шасці-сямі год у нянькі і пастушкі выпраўлялі з дому. Вось і яна ў Алаччыны гады «нянькай» была, а ўнучка ж зараз цэлы дзень у дзіцячым садзе гуляе.

У семнацатым усю сям'ю тыф аблажыў. Адна маці цудам уцалела. Трызілі, лежачы на лавах, а маці хадзіла з кубкам і ліла халодную ваду на гарачыя галовы. Пакуль дойдзе да апошняга і вернецца да першага, ён ужо гарачкай абсушаны. І зноў маці ваду лье:

чыым яшчэ яна магла памагчы? Стане каля бацькі і плача: «На каго ж ты мяне пакідаеш, як жыць буду з дзецьмі адна? Загінем». І ўсё бога прасіла ёй таксама хваробу і смерць паслаць. Корміць бацьку з лыжкі і гэтай жа лыжкай сама есць: заразіцца хацела. Але не захварэла. А бацька памёр. І яшчэ чацвёра сяцёр хваробы загубілі.

Загінула б сям'я, з торбамі ў свет пайшлі б, калі б перамена ў жыцці вялікая не надышла. Хваля рэвалюцыі дакацілася і да іх вёскі на Заслаўшчыне. Такія, як Канапацкія, хутка зразумелі, што новая ўлада — свая, кроўная, родная. У крыўду не дасць. Таму, калі ў Красным пра калгас гутарка зайшла, — Канапацкія першыя заявы напісалі.

У той самы час, у дваццаць дзевятым, і замуж за Мікалая Брунеўскага выйшла. Разам у калгасе працавалі.

Эмілія Ігнатаўна ўзняла вочы, паглядзела на партрэт Мікалая. Яму не давялося дзяліць з імі радасці. Жыццём сваім заплаціў за наша шчасце: усю вайну франтамі ішоў, а ў

На здымку Эмілія Ігнатаўна і брыгадзір Соня Дзядзюшка. Фота І. Стэца.

дзень перамогі, у Германіі, цяжка раніла яго. Памёр. Не ведае ён, што дачка вырасла, школу, інстытут скончыла, майстрам на гадзінніковым заводзе працуе. Як і бацька, камуністам стала. І ў сям'і ўсё добра.

Эмілія Ігнатаўна паднялася з крэсла: шкарпэткі гатовы і спаць пара — раніцай на завод. На той самы малочны завод, дзе пасля службы ў арміі застаўся працаваць яе Мікалай. І яна да яго прыехала. Разам да самай вайны працавалі...

Восенню ідзе на работу завідна. І восень сёлета цудоўная — шмат сонечных, цёплых дзён. А колькі фруктаў, гародніны!

З мікрараёна па вуліцы Арлоўскай, дзе жыве Эмілія Ігнатаўна ў новай кватэры з усімі выгодамі, да малочнага завода тралейбусам даехаць можна. І вось — завод. Трыццаць два гады назад, калі яна ўпершыню прыйшла сюды, увесь ён размяшчаўся ў адным невялікім будынку. Сыркі, марожанае — усё ўручную рабілі.

А цяпер! Не пазнаў бы Мікалай свайго завода.

Аддзяленне разліву малочнай прадукцыі сустрэла Эмілію Ігнатаўну прывычным шумам. Соня Дзядзюшка, іх брыгадзір, — рухавая, спрытная — ужо тут. Адна за адной прыходзяць жанчыны — Наталля Іванаўна Маслава, Ліда Гурыновіч, Соф'я Сямёнаўна Галынская, Эма Доўнар. Шасцёра дружных. А разам — брыгада камуністычнай працы.

Рабочы дзень пачаўся. Эмілія Ігнатаўна і Соф'я Сямёнаўна падаюць пустыя бутэлькі, якія паступаюць з горада, у мыечную машыну. А з яе прымаюць чыстыя. І вось бутэлькі,

выйшаўшы з «лазні», чыстыя, крыху запацелыя, выстраіўшыся ў рад, рухаюцца па канвеернай стужцы да аўтамата з пастэрызаваным малаком. Адзін момант — і некалькі бутэлек напоўнены. Наступны аўтамат надзене на іх накрывку, а Наталля Іванаўна і Эма саставяць бутэлькі ў скрынкі.

— Так-так-так-так, — нібы прыгаворваюць станкі-аўтаматы. Ідуць і ідуць бутэлькі з малаком. Да дваццаці тысяч прапускае іх у дзень кожная здымшчыца. Горад вялікі, а малако мінчанае любяць, асабліва бутэччнае, яго ж кіпяціць не трэба. Пастэрызуюцца ж малако ўсё: тое, што ў бутэльках, і тое, што ў флягах на разліў.

А яшчэ кефір, ацыдафілін, тварог, сыркі салодкія ідуць з завода ў магазіны, сталовыя, буфеты. Ва ўсіх цэхах большасць працэсаў механізаваны. Навокал чысціня, усе работніцы ў белых халатах.

І штодня — свежая спецапратка.

— Вопыт беларусаў вельмі павучальны, пабываўшы на Мінскім малочным заводзе, адзначылі ўдзельнікі Міжнароднага семінара па вытворчасці малочных прадуктаў, які адбыўся ў Мінску.

...Змена закончана. Шасцёра ўмелых і дружных выходзяць з прахадной разам. І толькі тут, на вуліцы, развітваюцца.

— Да пабачэння!

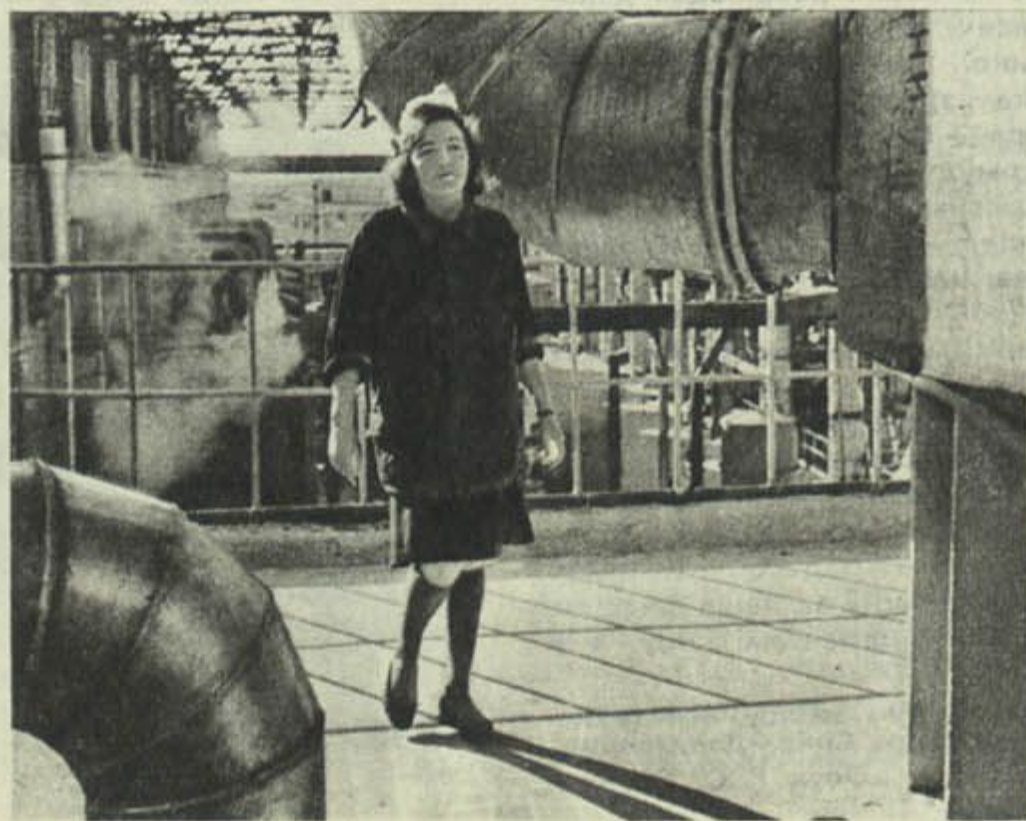
— Да заўтра!

Добра, калі ў чалавека ёсць работа па душы, і сябры, і сям'я. Добра, калі заўтрашні дзень не палохае цябе. Калі ведаеш: новы дзень прынясе табе і новыя радасці.

I. СМІРНОВА

Гродзенскі азотнатунавы завод. Зараз тут працуе шмат спецыялістаў, што прыбылі з розных канцоў краіны. На здымку майстар цэха слабай азотнай кіслаты Святлана Ільіна, якая прыехала з Кіева пасля заканчэння хіміка-тэхналагічнага інстытута.

Фота А. Мызнікава.

КАТОРЫ год Соню чакаюць у гасці. Яна паабяцала маці, што прыедзе ўлетку. А прыйшло лета — прыбавілася і работы, бо Соня не толькі заатэхнік у калгасе, але і сакратар камсамольскай арганізацыі, і мастацкі кіраўнік у клубе. І яшчэ «Камсамольскі пражэктар» выпускае. Нарэшце ўсе справы былі адкладзены. Соня атрымала адпускныя, спакавала чамадан і ўдакладніла, калі аўтобус адыходзіць на Крычаў. А там да вёскі Высокае Клімавіцкага раёна, дзе бацькі жывуць, рукой падаць. Але тут на табе: маладзёжная эстафета засталася ў калгасе, і Соня не ведала, што рабіць: паехаць дадому ці адкласці адпачынак. О, калі б маці не хвалявалася. А то падумае ўпотаі: «І навошта я цябе, дачушка, адпускала з дому». Першы раз — гэта было дзесяць гадоў назад — запрасіла Соню да сябе цётка Лізавета ў вёску Рачныя Глыбоцкага раёна ў гасці. У тую восень Соня павінна была пайсці вучыцца ў восьмы клас. А дома хадзіць у школу трэба было аж за дзесяць кіламетраў... Таму цётка і парайла пляменніцы: «Заставайся ў мяне. Школа ж пад бокам». Соня пагадзілася. Не прарэчылі і бацькі.

Гады праляцелі хутка. Пасля школы Соня Андрэйчыкава закончыла Клімавіцкі заатэхнікум. Пайшла працаваць не заатэхнікам, а брыгадзірам жывёлагадоўчай фермы ў саўгасе «Высокае» Клімавіцкага раёна. Здавалася, лепш і не трэба: жыла дома, справы ў брыгадзе наладзіла добра, камуністы саўгаса прынялі яе ў свае рады.

Не было клопатаў у маці, пакуль Соня зноў не наведлася да цёткі Лізаветы ў Глыбоцкі раён. Там сустрэлася са знаёмымі, са старшынёй калгаса Аляксандрам Крахоткіным. Расказала, дзе працуе і кім. Крахоткін тады спытаў: «А ці не пагадзілася б ты, Соня, у нас заатэхнікам працаваць?». «Не ведаю», — адказала дзяўчына. Крахоткін зірнуў на гадзіннік і, не развітаўшыся, некуды пайшоў.

А па дарозе да цёткі Соню дагнала легкавушка. Незнаёмыя дзядзькі прапанавалі падвезці ў Рачныя. Соня думала, даедзе да цётчынай хаты, падзякуе добрым людзям і ўсё. А выйшла інакш. Дзядзькі аказаліся «сватамі» з Глыбоцкага вытворчага ўпраўлення.

Соню «сесваталі». Пераехала ў Глыбоцкі раён у калгас «Праўда». Стала працаваць заатэхнікам. Усё нібы нанова пачынаць давялося.

...Вечарам Соня прыйшла дадому стомленая. Дзіва што — устала разам з сонцам і да цёмнага прысесці не было калі. Досвіткам пабыла на ферме, правярыла надоі. Потым паехала на веласіпедзе ў поле, адваяла свежыя выпасы. Удзень артыстаў сабрала, рэпетыцыю правяла... Ці толькі сёння такі дзень. Бывае, што і суткі здаюцца кароткімі.

«А што калі б чамадан у рукі і гайда на станцыю», — падумала, але паехаць не паехала. Ноччу Соня ўспамінала сваю маці. А пад раніцу ўключыла святло, села за стол і пачала пісаць ліст.

«Дарагая мама! Не крыўдуй на мяне, што пішу табе ліст, а не еду сама. Мне давядзецца і на гэты раз распакаваць чамадан і падарунак, пуховую хустку, якую купіла табе, мама, зноў павесіць у сваёй шафе. І ў пасылцы не буду яе перасылаць. Мой першы табе падарунак я хачу сама пакласці на твае рукі. А ў гасці прыеду абавязкова. Толькі не цяпер. Не падумай, мама, што са мною нешта нядабрае. Наадварот, у мяне ўсё ў парадку».

На які момант Соня адхінулася на спінку крэсла. Задумалася. Ды як жа паехаць, калі па раёну ідзе маладзёжная эстафета. Надоечы суседзі з калгаса «Зара» прыехалі ў Тумілавіцкі клуб і паказалі добры канцэрт. На тым канцэрце якраз была сакратар камітэта камсамола Глыбоцкага вытворчага ўпраўлення Рэма Карончык. Каб пахваліць суседзяў і заахвоціць тых, хто прыняў эстафету, яна сказала: «Вось так трэба даваць канцэрты». Соня не змоўчала, пры ўсіх заявіла: «Мы лепшы канцэрт прывязём у Докшыцы...» Месяц рыхтавалі праграму. Стараліся, каб самая прыдзірлівая камісія пахваліла. Трэба было выступаць у сераду, але яшчэ не былі гатовы. Паехалі ў суботу. І спазніліся на дзве гадзіны. У дарозе машына сапсавалася. Пакуль прыехалі, Палац культуры быў заняты. Якраз а сёмай гадзіне пачалі дэманстраваць двухсерыйную кінакарціну.

За акном была зорная ноч, абзываліся салаўі. Соня працягвала пісаць:

«...Не магу я, мама, затрымліваць эстафету ў калгасе. Вось чаму я і на гэты раз не прыеду. Ты не падумай, што я занята тут толькі канцэртамі. Асноўны мой клопат — каб калгас даваў больш малака і мяса... Ты, можа, мама, усміхаешся, чытаючы гэтыя радкі: дома дачка не ўмела як след карову падаіць, а цяпер, бач, што яна робіць...»

Заранка

Мікола ГРОДНЕЎ

Нарыс

І не думай, калі ласка: навучылася дачка выступаць на сходах — вось і расхвалілася...

А Соні было чым пахваліцца. Прыехала яна ў калгас маладой дзяўчынай. У Глыбоцкім раёне ёй можна было б пайсці ў перадавую гаспадарку. У перадавой маладому спецыялісту куды лягчэй працаваць. А яна — у «Праўду». У адстаючы калгас. «Пажывём, пабачым, што наша гаганаўка пакажа», — гаварылі некаторыя пра Соню. Першае, што яна заявіла: калгас павінен больш малака прадаваць дзяржаве. Лёгка сказаць больш. Для гэтага патрэбна павялічыць статак кароў, а для іх — мець адменныя кармы. Гэта праблема не аднаго года. А яна, новы заатэхнік, прапануе: «З заўтрашняга дня!» «Няўжо цялятам газеты чытаць, а малако дзяржаве прадаваць», — зашумелі праўленцы. Соня не гаварыла доўгія прамовы. Кожны дзень пачала эканоміць калгасу па чатырыста літраў малака. З аўсянай мукі, адгону, сена, рыбнага тлушчу, меднага купарвасу, кармавога біяміцыну рабіла штучнае малако. І на гэтым малаце калгас выгадаваў 220 цялят! Здаецца, звычайная гаспадарлівасць, а колькі тон малака звыш нормы прадаў калгас дзяржаве і які дужы маладняк вырас. «Вось што паказала гаганаўка», — з павагай загаварылі пра Соню калгаснікі.

«Але не заўсёды шлях мой гладкі і роўны. Можа я вінавата сама, што не шукаю спакою сабе. А можа такі ўжо мой характар...»

Надочы Соня хапілася, як кажуць, за чубкі з брыгадзірам Ільёй Карніловічам. Хай бы з кім іншым, а то з Карніловічам. Чалавек ён разумны, памяркоўны, больш таго — шчыры таварыш. Калісьці быў сакратаром камсамольскай арганізацыі ў калгасе, потым — сакратаром партбюро. Калі Соню выбралі сакратаром камітэта камсамола калгаса, Карніловіч вучыў яе, як сходы праводзіць, пратаколы афармляць і наогул быць камсамольскім ваяводам. Соня была надзвычай удзячна Карніловічу. Лічыла яго чалавекам з перадавымі поглядамі на жыццё. Можа б і надалей усё было паміж імі добра, каб летась Соня не ўвяла штучнае асемянненне буйной рагатай жывёлы ў калгасе. Карніловіч, як брыгадзір, не пярэчыў, але і не згаджаўся. Штучнае асемянненне штучным, але пусціў у статак двух быкоў, маўляў, з імі справа больш надзейная. Агледзелася Соня — некалькі кароў у брыгадзе засталася ялаўкамі. «Што за дзіва?» — спытала яна. «Такое штучнае асемянненне», — каб не было лішняе гаворкі, адказаў Карніловіч. Соня паверыла яго аўтарытэту. Сёлетняй вясной Карніловіч зноў пусціў тых быкоў у статак. І тут Соня катэгарычна заявіла: «Як сабе хочаш, Ілья Паўлавіч, а тваіх бычкоў трэба скасаваць». Карніловіч адказаў: «Дрэжны з цябе заатэхнік, калі думаеш калгас без быкоў пакінуць». Соня вымушана была гаварыць пра гэта на пасяджэнні праўлення. «Давай высветлім, — настойвала яна, — які з мяне заатэхнік, а з цябе — брыгадзір, што летась ялавак столькі карміў і сёлета не маеш намеру выпраўляць становішча».

«Днямі сустракае мяне Карніловіч, — працягвала пісаць Соня, — я думала не прывітаецца. Але ён падыходзіць і кажа: «Вось жа ўпартая ты... Малайчына!»

Бач, мама, мяне сталі называць упартай. А я, прызнацца, і ганаруся. Бо ўпартасць я ўзяла ад цябе».

...Не так даўно Соня прыехала на калгаснай машыне ў Докшыцы. Хацела зайсці ў кнігарню, а насустрач ёй шафёр з суседняга калгаса. «Ты па свайго агранома прыехала?» — пытае. «Па якога агранома?» — здзівілася Соня. «Вунь, бачыш, — паказаў шафёр, — каля рэстарана Мікалай Лагуцька ляжыць пластом». Давялося завярнуць машыну, пасадзіць яго ў кабінку і адвезці да жонкі. Тая пасварылася трохі на мужа. Ці ж першы раз у такім стане яго прывозілі... Назаўтра Лагуцька зайшоў у кантору да Соні, пачаў расказваць, як з ім такое здарылася ўчора. «Ведаеце, — чырванячы, гаварыў ён, — вярталіся з Віцебска, з семінара. Сустраўся з сябрамі. Ну, як было адмовіцца, ведаеце...» Надвечоркам у калгасным клубе вісеў новы нумар «Камсамольскага пражэктара». Лагуцьку размалявалі як мае быць. Раніцай падышоў ён да Соні і просіць: «Здымі карыкатуру, піць не буду», а на ва-

Заатэхнік калгаса Соф'я Андрэйчыкава.

чах слёзы. Хто не паспачувае, глядзячы на мужчыну, як той плача. Аднак Соня не паверыла слязам. Колькі разоў на камсамольскіх сходах яна папярэджвала Лагуцьку: «Калі сам не развітаешся з бутэлькай, то мы паможам». На гэты раз Соня была няўмольная. І карыкатура на Лагуцьку прадаўжала вісець. А тут якраз сесія сельвыканкома ў клубе. Лагуцька прасіў старшыню калгаса і сакратара партарганізацыі, каб знялі «Пражэктар». Не дапамагло. Тады ён перад пачаткам сесіі схаваў «Пражэктар», а пасля павесіў на ранейшае месца.

Цяпер Лагуцька скося глядзіць на Соню. Не вітаецца. Затое жонка яго дзякуй кажа ўсёй камсамольскай арганізацыі. Чалавекам стаў Лагуцька. Усю зарплату прыносіць дадому.

«Я ўпэўнена, мама, што Мікалай Лагуцька перастане касавурыцца на мяне, зразумее нарэшце, што я жадаю добра яму і яго сям'і. Мабыць, не зразумее мяне, мама, толькі адзін чалавек у Тумілавічах. Гэта айцец Лявон...»

Насупраць калгаснай канторы і клуба стаіць царква. Пафарбаваная, абгароджаная і заўсёды з расчыненымі насцеж дзвярыма. Вось ужо другі год, якое б ні было рэлігійнае свята, толькі некалькі бабулек слухае ў пустой царкве папа Лявона... А ці ж святым духам жыць айцу Лявону. Тады ён пачаў пераймаць калгаснікаў на дарозе. У выхадны дзень ці пасля работы надвечоркам да клуба звычайна ідуць людзі. Айцец Лявон становіцца сярод вуліцы і кожнаму, хто б ні ішоў, кажа: «Не адракайцеся ад Хрыста. Не мінайце гасподні храм...» Але ніхто ў царкву — усе ў клуб. А калі пачнецца ў клубе лекцыя, поп колькі ёсць моцы пачынае бомкаць у званы. Ды гэтак надрыўна, гучна і доўга, хоць вушы затыкай. Аднаго разу не вытрымала Соня. Пайшла да папа і папярэдзіла, каб перастаў бомкаць. Той запытаўся: «А вас хто ўпаўнаважваў забараняць мне службу весці?» Соня адказала: «Упаўнаважыла мяне камсамольская арганізацыя. Прыміце нашу прапанову: ідзіце да нас на працу ў калгас, каб не застацца на старасць без кавалка хлеба. Працуйце, як усе добрыя людзі. А ў царкве створым краязнаўчы музей». Не зразумеў Соню айцец Лявон. Праз некалькі дзён паехаў шукаць новы прыход...

«...Шмат аб чым, мама, хочацца табе напісаць. Але ж, як усе песні цяжка перапець, так цяжка пра ўсё не тое, што напісаць — нават расказаць».

Соня зірнула ў акно. На небе ўзышла заранка.

Заранка... Гэтак маці называла Соню ў дзяцінстве.

«...Праз колькі часу сонца схавае заранку, а ты, мама, ужо ў каторы раз не можаш дачакацца мяне. У мяне ўсё добра, мама. Спі спакойна, мой самы родны чалавек. Я прыеду абавязкова».

Соня падпісала канверт, а класціся спаць не было калі. Праз адчыненае акно пачула звонкі смех. То вястунні новага дня — даяркі пайшлі на ферму.

Услед за імі пайшла і Соня.

Калгас «Праўда». Глыбоцкае
вытворчае ўпраўленне.

Марышчын падарунак

Анатолий ИВАНОВ

Апавяданне машыніста

У ТУЮ халодную завірушную зіму мы, паравознікі, не занятыя на франтах грамадзянскай вайны, былі накіраваны ў лясістыя раёны на вываз дроў для паліва ў сталіцу. Як зараз памятаю: неба шэрае, пахмурнае. Мароз з тыдзень, бадай, не адпускаў. Возьмешся голымі рукамі за поручні — прыхопіць так, што скура з далоняў злазіць. А тут яшчэ вецер усе костачкі працінае. У мяне ў паравознай будцы крыху цяплей было, дык на двор і нос высоўваць не хацелася. Ад'ехалі мы ад станцыі пагрузкі кіламетры са два і толькі-толькі мой паравозік пачаў набіраць скорасць, гляджу — уперадзе на пуцях хтосьці варушыцца: то нагінаецца, то цягне з рээк штосьці. Я за сігнал: — «Ту-ту!» Маўляў, давай дарогу, разява. А ён нават галавы не паварочвае ў мой бок. Што ты будзеш рабіць, так і да бяды недалёка. Хапаюся за тормаз, спыняю састаў літаральна за некалькі крокаў ад чалавека. Высоўваюся з акна паравознай будкі злосны як сатана і збіраюся аблаяць разяву, каб яму і ў сне не снілася ўперак пуці станавіцца, але тут чую дзіцячы галасок знізу:

— Дзядзечка, памажыце сцягнуць санкі.

Гляджу, а на пуці дзяўчынка гадоў дзесяці, не больш, і стараецца з усяе сілы яна падняць санкі з дрывамі, якія заваліліся на бок. Апанута дзяўчынка ў латаны кажушок, галава захутана па-бабску старэнькай шарсцяной хусткай, на нагах падшытыя мужчынскія валёнкі. Ну проста «мужичок с ноготок». І смех і гора. Але мне ўжо было не да смеху, калі я ўбачыў яе заплаканы тварык з маленькім носікам і вочкамі-пацеркамі і ручкі без рукавіц, пачырванелыя ад холаду. Саскокваю я на зямлю, хапаю санкі з дрывамі і перастаўляю на насып, далей ад палатна.

— Ах, як я спалохалася, калі поезд убачыла. Ён жа мог раздушыць санкі, — прапішчала дзяўчынка, выціраючы кулачкамі слёзы з кругленькага тварыка.

— А ты хіба не ведаеш, што хадзіць па палатне чыгункі нельга? — пытаю ў яе строга. — Для гэтага ёсць праезджыя дарогі.

— Ведаю, што нельга. А дзе яны, дарогі гэтыя? Бачыце, як усё замяло снегам, так проста не пройдзеш, а мне з дрывамі трэба паспець да пезда, — разважліва адказала дзяўчынка, паднесла закачанелыя кулачкі да рота, захукала на іх.

— Ты б надзела рукавічкі, а то памарозіш рукі, — чую я збоку ад сябе голас кандуктара.

— Няма ў мяне рукавіц, — ціха адказвае дзяўчынка і, засунуўшы рукі ў рукавы кажушка, працягвае дзелавіта: — Я прывычная да холаду. Ды і санкі цягну адной рукой, а другую адаграю за пазухай.

— Як цябе зваць? — пытаю ў яе.

— Марыша, — адказвае дзяўчынка і, крышчу пачакаўшы, дадае: — Марыя Мікалаеўна.

— Далёка табе ісці, Марыя Мікалаеўна?

— Не, вунь да станцыі, — і Марыша ківае галавой у бок станцыі, адкуль я толькі што выехаў. — Там нашы вясковыя грузяць дровы для Крамля. Паліць няма чым у Леніна. Холадна яму... Вось я і вязу для яго дровы.

Пераглянуліся мы з кандуктарам. Бачу, зацікавіўся ён, хоча штосьці сказаць. А ў гэты час мой памочнік, высунуўшыся з акенца паравознай будкі, нецярпліва пытае:

— Чаму затрымка, Нічыпар Цімафеіч? Спазняемся.

— Ды вось Марыша вязе на станцыю дровы для Ільіча, — адказваю яму.

— Навошта ж іх везці на станцыю, няхай скідае ў апошні вагон, ён усё роўна не поўны, — раіць памочнік.

— Не-е, гэта для Леніна, — пратэстуе дзяўчынка і, расставіўшы ручкі, загароджвае санкі з дрывамі.

— А мы што ж, па-твойму, для буржуаў вязём дровы? — злосна бурчыць памочнік. — Растлумачце ёй, Цімафеіч, якое мы выконваем важнае ўрадавае заданне.

Ну паколькі такая справа, я тлумачу Марышы, што ўвесь эшалон з дрывамі, які мы вязём, прызначаны для Крамля, а значыць — і для Леніна. Яе ахапак дроў мы таксама можам захапіць, паколькі яна хоча адправіць іх у Крэмль. Але дзяўчынка не згаджаецца змешваць свае дровы. Яны, гаворыць, дубовыя і асабіста для Леніна. Што мне было рабіць? Паехаць? Пакінуць дзяўчынку ў снезе, а самому паехаць? Але яна можа не дабрацца да станцыі, замерзне. А калі і дабярэцца, то хто там будзе займацца яе падарункам. А яна ўжо так даверліва глядзіць на нас, што паехаць, не памагчы ёй, я не мог. І тады я даў ёй слова, што пакладзем яе дубовыя дроўцы асобна і абавязкова даставім Ільічу. Марыша, вядома, ўзрадавалася і згадзілася.

Развязаў я на санках старэнькую вузлаватую вяроўку, якая сцягвала дровы, узяў іх усе адразу ў ахапак і пайшоў да апошняга вагона. Але на паўдарозе мяне нібы вярм абліло: «Гэта ж падарунак Леніну, а я яго ў агульную кучу!» Паварочваюся і іду назад, да паравоза.

— Мітрый, — крычу я памочніку, — падай з майго дарожнага куфэра вяроўку!

— Навошта. Яна вам? — не разумее памочнік.

— Трэба, — адказваю. — Не перашкаджай.

Звязаў я вяроўкай Марышыны дровы, узабраўся на паравоз і прычпіў іх на самым відным месцы, там, дзе звычайна прымацоўваецца сцяг.

— Дзядзечка машыніст, — чую Марышын голас з зямлі, — вы ж не забудзьце, што дровы гэтыя для Леніна!

— Не забуду, Марыя Мікалаеўна, не забуду! — А сам вочы не магу адарваць ад яе змерзлых ручак. Нібы хтосьці сэрца сціснуў мне ціскамі, калі зноў убачыў яе ўнізе, маленькую, дрыжачую ад холаду. Зрываю тут я з рук свае замасленыя рукавіцы і падаю іх дзяўчынцы:

— Трымай, Марыша, рукавіцы, і без іх больш не паказвайся на вуліцы, а не то Леніну скажу! — гавару гэта, а голасу свайго не пазнаю, глушэйшы ён стаў, ці што.

Рассмяялася дзяўчынка шчаслівым

Малюнкi Р. Віткоўскага.

смехам і, правальваючыся па калена ў снег, пабегла да вёскі, што відаць была за кіламетры тры ад палатна чыгункі.

Станцыю Калатушы мы, пугейцы, называлі «Пранясі» з-за строгага яе начальніка па прозвішчу Сярдзюк. Толькі я спыніў састаў, бачу да паравоза хуткім крокам накіроўваецца сам Яфім Яфімавіч Сярдзюк. Абраны ён быў, як звычайна, у форменнае паліто з каўняром з лісы, на галаве красавалася такая ж форменная шапка, сівыя вусы ваяўніча тапырыліся закручанымі кончыкамі ўверх. Яфім Яфімавіч быў са старой гвардыі чыгуначнікаў і ва ўсім любіў парадак і дысцыпліну. Ubачыўшы яго, машыністы спалохана ўспаміналі, да чаго можа прычапіцца начальнік станцыі. Прызнацца, і я крыху захваляваўся. Ён знойдзе прычыну за што аблаяць.

— Што гэта вы панавешвалі на паравоз паленняў, як цыганка каралі? — пытае ён грозна, яшчэ не дайшоўшы да паравоза.

«Вунь, аказваецца, што раззлавала старога», — думаю я і як мага спакойней адказваю:

— Гэта, таварыш начальнік станцыі, не цыганчыны каралі, а падарунак Марышы Уладзіміру Ільічу.

Сказаў, а сам думаю: «Што для яго падарунак нейкай там дзяўчынкі? Яму парадак захоўвай!»

— Што яшчэ за падарунак? — пытае Сярдзюк усё тым жа грозным тонам.

І тады я расказаў яму пра сустрэчу з Марышай і пра яе падарунак Леніну. Дакладваю, вядома, коратка, самую сутнасць, ну, як у ваенных. Гляджу — цяплеюць вочы ў строгага начальніка, згладжваюцца маршчыні на вуснах у лагоднай усмешцы. «Пранесла», — з палёгкай уздыхаю. А ён раптам зноў, як крыкне на мяне:

— А чаму вы прывязалі іх такой танюсенькай вяровачкай? Абарвацца можа! Разумець трэба, шалапут: падарунак, а не ахапак дроў! Прывяжы мацней.

— Няма чым больш прывязваць, — адказваю яму.

— Як гэта няма чым? — яшчэ мацней крычыць Сярдзюк. — Якое ж вы мелі права выяжджаць у рэйс без крапежнага матэрыялу?

«Знайшоў усё ж да чаго прычапіцца», — думаю я і мармычу толькі адно слова: «Вінаваты, вінаваты». Але тут знаходжу выйсце і ўспамінаю, што не мая гэта справа, машыніста, займацца крапежным матэрыялам, і кажу яму пра гэта ветліва, называю яго па бацьку і пра пасаду яго ўспамінаю. Як пачуў Сярдзюк маю водпаведзь, хваць сябе за кончык вуса і шморг, шморг. Прывычка ў яго такая была — калі пачынае хвалявацца, торгаць сябе за вусы. Потым гаворыць мне прымірэнча:

— Што ж гэта ты, Нічыпар, лічыш,

быццам я ўжо і не ведаю, каго і за што лаяць? Прабач, дружа, пагарачыўся. Сам разумееш, такая ў мяне пасада. Другога не аблаеш як след, дык ён цябе потым і заўважаць перастане. А крапежны матэрыял, ну самы там просты, павінен быць у кішэні ў кожнага пугейца. Вось, напрыклад, як у мяне.

І ён тут жа сунуў рукі ў кішэні паліто: у адну, потым у другую. Яны аказаліся пустымі. Затым палез у кішэні штаноў. Але і там, відаць, не было таго, чаго ён шукаў. І тады, кінуты разгублены позірк па баках і нікога паблізу не заўважыўшы, ён хуценька расшпіліў паліто, прыпадняў на жываце тужурку і... раз з сябе рамень са штаноў!

— Наце вось раменьчык, падвяжыце мацней падарунак і не затрымлівайцеся. Ды глядзіце ў мяне, калі другі раз акажаецца без крапежнага матэрыялу, не я, а вы будзеце штаны трымаць у жмені, — строга так ён гэта сказаў, баяўся, відаць, што буду смяцца з яго.

Астатнюю дарогу да сталіцы ехалі без прыгод. У Маскве наш эшалон загналі ў тупічок і пачалі разгружаць дровы. Усё ідзе сваёй чаргой, а мяне хвалюе адно пытанне: як даставіць Марышын падарунак па прызначэнню? Ламаю галаву і нічога не магу прыдумаць. Раптам бачу — да паравоза падыходзіць сам камендант Крамля. Падзякаваў ён мне за своєчасовую дастаўку паліва, спытаў пра дарогу і тут заўважыў на паравозе вязку дроў.

— Для ўласнай патрэбы, ці што, пакінулі? — пытае.

— Не, — адказваю. — Гэта асабісты падарунак Уладзіміру Ільічу ад дзяўчынкі Марышы.

Нахмурыў камендант бровы, паціснуў плячыма, адчуваю — не дайшло да яго, а можа, падумаў, што я жартую. Тады я спышаючыся пачаў расказаць гісторыю гэтых дроўцаў. Бачу, разгладзіліся нахмураныя бровы каменданта. Значыць зразумеў, чаму гэта вязка дроўцаў вісіць на паравозе на самым пачэсным месцы. Моцна паціскае мне руку і гаворыць душэўна:

— Перадайце, калі ласка, вялікае дзякуй Марышцы за яе падарунак. Уладзіміру Ільічу будзе вельмі прыемна.

Узяў ён ад мяне вязку з дрывамі, сеў у легкавы аўтамабіль і паехаў. А калі разгрузка эшалона падыходзіла к канцу, камендант зноў пад'ехаў на сваёй машыне. Усміхаючыся падаў мне скрутак і сказаў:

— Гэта ад Уладзіміра Ільіча для Марышы падручнікі і ледзянцы. Ільіч прасіў вас перадаць Марышы вялікае дзякуй за падарунак і пажадаў ёй здароўя і добрай вучобы.

Праз дзень я зноў выехаў па дровы на тую самую станцыю, каля якой сустрэў Марышу. На станцыі «Пранясі»

першым да мяне падышоў Сярдзюк і ціхенька спытаў:

— Ну як, Цімафеіч, даставіў Марышын падарунак Леніну?

— Усё ў парадку, — адказваю яму і расказваю, як усё было. А пад канец дадаю: — Вось толькі ваш крапежны матэрыяльчык загубіўся. Прабачце.

— Ну вось яшчэ, было пра што ўспамінаць, — збянтэжана гаворыць Яфім Яфімавіч і торгае сябе за вус.

Еду далей і думаю, як знайсці мне Марышу і ўручыць ёй падарунак ад Ільіча. Апрача імя, я нічога не ведаю ні пра дзяўчынку, ні пра яе бацькоў. Праўда, памятаю яшчэ назву вёскі, да якой яна тады пабегла. А можа яна і не з той вёскі? Стаю так ля акна і моўчкі лаю сябе за промах. Раптам заўважаю здалёку на насыпе маленькую фігурку чалавека. «Ці не Марыша?» — мільгае думка. Прытарможваю, узіраюся і... пазнаю яе. «Марыша!» — крычу ёй ахрыплым ад хвалявання голасам і спыняю паравоз. Хапаю свой дарожны куфэрак, саскокваю на снег.

— Марыша, прывітанне! Як добра, што ты прыйшла сюды. А то я думаў — не знайду цябе. У мяне ж з сабой гасцінцы для цябе.

— Якія там яшчэ гасцінцы, — перабівае яна мяне, хмурачы свае бялявыя броўкі. — Вы дровы мае даставілі Леніну?

— Так, вядома, — адказваю разгублена. — Уладзімір Ільіч вельмі дзякаваў табе. Пажадаў, каб ты была здаровая і добра вучылася. І гасцінцы гэтыя таксама ад Уладзіміра Ільіча. — Вымаю з куфэрка скрутак, які ўручыў мне камендант Крамля. — Тут падручнікі і ледзянцы...

Вочы ў дзяўчынкі свецяцца радасцю, шчокі, пасінелыя ад холаду, ружавеюць. Відаць, даўно яна стаяла тут, а можа, і не першы раз, азябла.

— Дзякуй, дзядзечка, — прашаптала Марыша і, прыціснуўшы да грудзей скрутак, пабегла па глыбокім снезе да вёскі. Крокаў праз дзесяць спынілася, павярнулася ў мой бок і памахала вялікай замасленай рукавіцай.

Ускочыў я ў паравозную будку, чапіўся ў сігнал і доўгім гудком праводзіў Марышу. Горла сціскалі спазмы, у вачах нібы туман стаяў. Ад чаго б гэта? Напэўна, ад таго, што я падумаў тады: якія ж добрыя дзеці растуць у нас.

ІХ УБАЧЫЦЬ ТОКІО

Паглядзіце, якім шчасцем ззяе твар дзяўчыны. Гэта — беларуская гімнастка майстар спорту Алена Валчэцкая. Гэта пра яе з захапленнем гавораць цяпер аматары гімнастыкі, гэта пра яе піша наша і замежная прэса і не скупяцца на самыя пахвальныя эпітэты прызнаныя аўтарытэты. І ёсць чым захапляцца. Камбінацыі Валчэцкай на брусах, бярэжыне, у вольных практыкаваннях насычаны складанейшымі элементамі вышэйшай катэгорыі цяжкасці. А выконвае іх гродзенская спартсменка з запалам, тэмперамента, смела і лёгка.

Гэта ўяўная лёгкасць вынік велізарнай працы, бясконцых трэніровак, якімі кіруе яе настаўнік — заслужаны трэнер БССР Рэнальд Іванавіч Кныш.

Нясмелай і кволай на выгляд дзяўчынкай прыйшла Алена да яго некалькі год назад. А цяпер за яе плячыма слаўныя перамогі на буйнейшых усесаюзных і між-

Алена Валчэцкая.

Марыя Іткіна.

Фота Д. Церахава.

Таццяна Самусенка.

народных спаборніцтвах. Нядаўна на перадалімпійскіх спаборніцтвах мацнейшых гімнастаў у Маскве яна ўзнялася на вышэйшую ступень п'едэстала пашаны, паказаўшы ў суме шматбор'я сапраўды «гросмайстарскі» вынік — 77,869 бала. Выпускніцы Гродзенскага педінстытута даверана абараняць гонар нашай Радзімы на XVIII Алімпійскіх гульнях у Токіо.

Калі Валчэцкай упершыню давадзецца выступаць на самым вышэйшым спартыўным узроўні, то для мінчанак Марыі Іткінай і Таццяны Самусенка — алімпійскі дэбют ужо ззаду. Абедзве яны члены аднаго таварыства «Дынама», абедзве носяць вышэйшае спартыўнае званне заслужанага майстра спорту СССР.

А вось спартыўныя спецыялісткі ў іх розныя. Марыя — лёгкаатлетка, рэкардсменка свету ў бегу на 400 м, неаднаразовая чэмпіёнка Еўропы і краіны, пераможца буйнейшых міжнародных матчаў. Між іншым, яе імя не мае патрэбы ў падрабязных каментарыях. Яно грыміць ужо больш дзесятка гадоў на стадыёнах краіны і за рубяжом.

Таццяна Самусенка ледзь не з маленства палюбіла фехтаванне і цалкам прысвяціла сябе гэтаму романтичнаму віду спорту. Яна — уладальніца залатога медаля камандных спаборніцтваў рапірыстак Рымскай Алімпіяды.

Добра выступала яна і на апошнім чэмпіянаце краіны, які нядаўна адбыўся ў Мінску. Таццяна таксама ўключана ў алімпійскую каманду СССР.

Калі выйдзе гэты нумар часопіса, гульні будуць ужо ў разгары. Пажадаем жа поспеху нашым слаўным спартсменкам на зямлі далёкай Японіі. Ні пуху вам, ні пра!

В. АЛЕКСАНДРОВІЧ

Юрый БАГУШЭВІЧ

Фота П. Нікіціна.

ДОМ Дземідзенкавых стаіць у цэнтры вёскі. З высокага ганку яго добра відаць лугавыя пашы ў пойме Сожа, лес, што сінее далёка за ракой. Там — Смаленшчына. Для ракі канчаюцца землі калгаса імя ХХІ з'езда КПСС, аднаго з лепшых калгасаў Мсціслаўшчыны.

Дземідзенкавых добра ведаюць у гэтых мясцінах. Старыя з павагай успамінаюць старэйшага з іх, нябожчыка ўжо, Ілью Сямёнавіча:

— Ён у нас Савецкую ўладу ўстаўляў, калі цара скінулі.

Сям'я першага камуніста ў вёсцы, першага старшыні сельсавета, які нёс у хаты беднякоў вялікую ленінскую праўду. Шмат давялося перажыць сем'ям першых сельскіх камуністаў. І лютую нянавісць кулакоў і радасць першай калгаснай баразны, якую праклаў першы эмітэсаўскі трактар.

І ў гады Айчыннай вайны вясковыя камуністы і іх сыны першыя пайшлі на фронт. Пайшоў і сын камуніста Васіль Дземідзенка. Пайшоў абараняць сваю Савецкую айчыну, свой родны калгасны лад.

Пасля перамогі ён не адразу вярнуўся ў родную вёску. Цяжкая рана на доўга прыкавала яго да шпітальнага ложка. А калі вярнуўся, сустрэў Марыю, дзяўчыну з недалёкага зарэчнага сяла.

Не па гадах сур'ёзная была Марыя. Польшы вайны апаліла і яе дзявочыя гады. Васемікласніцай была, як вывезлі яе фашысты з групай аднагодкаў на рабскую, паднявольную працу ў Германію. Па чатырнаццаць гадзін працавалі беларускія дзяўчаты на пасуднай фабрыцы, атрымліваючы скібачку хлеба і рэдкі суп з бруккі.

Гаспадыня фермы Марыя Мікітаўна Дземідзенка.

А на ноч—пад замок у катаржны барак...

У сям'ю Дземідзенкавых Марыя ўвайшла гаспадыняю. І ў адроджанай арцелі «Чырвоны Кастрычнік» адразу ж стала перадавой калгасніцай. У тыя цяжкія пасляваенныя гады і Марыя і яе муж Васіль першымі выходзілі на калгасны палетак і апошнімі вярталіся дадому.

Нарадзіўся першынец—Сяргей. І да клопатаў брыгадзіра паляводчай брыгады Марыі Мікітаўны прыбавіліся бясконцыя мацярынскія клопаты. Але сям'я Дземідзенкавых жыла дружна, памагаючы адзін аднаму. Так памагала і памагае сваёй нявестцы ўдава камуніста, Аляксандра Яфімаўна.

— Дома я ўсё сама зраблю, дачушка,—казала яна Марыі,—працуйце ў калгасе як можаце.

І Дземідзенкавы працавалі. Нялёгка было Марыі. Цяпер, успамінаючы

Сям'я Дземідзенкавых за абедам. Смачны абед прыгатавала бабуля.

На свінаферме з'явіліся механізмы і электрычнасць. Яны аблегчылі працу свінарака. Стужкавы транспарцёр пачаў падаваць са сховішча брукку, своечасова пачалі падвозіць у сталовую лубін, а вясной—канюшыну. Свінарнікі штодня старанна вымываюцца. І вада падведзена, і кармы раздаюцца пры дапамозе механізмаў.

— На нашай свінаферме 18 электраматораў,—гаворыць Марыя Мікітаўна,—свой электрык Уладзімір Васіленка, свой механізатар Міхаіл Марчанка, а за падвозку кармоў адказвае муж—Васіль Ільч. Свінаркі вопытныя, працуюць шмат гадоў, справу сваю ведаюць. Камсамолка Марыя Марчанка і Валянціна Архіпаўна Неманкова і іншыя працуюць надзвычай старанна.

Нядаўна пабывала Марыя Мікітаўна ў Маскве на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі. Акрыленая вярнулася адтуль, пабачыла, як працуюць лепшыя свінаркі ў Расіі і на Украіне.

У калгасе імя ХХІ з'езда КПСС выкормліваюць свіней паскораным метадам. Пасля апаросу два месяцы парасяты з маткай. Потым яны перадаюцца ў групу маладняку. Праз два месяцы, калі яны важаць 40 кілаграмаў, пераводзяцца ў групу дагадоўвання. Яшчэ за два месяцы яны набіраюць па 60—70 кілаграмаў. У гэтай групе за месяц адкормліваюцца ўжо да цэнтнера жывой вагі. Сёлета толькі за сем месяцаў свінаферма здала дзяржаве 1400 галоў.

Заканчваецца будаўніцтва яшчэ

двух свінарнікаў, тады пагалоўе ўзрасце да 5 тысяч свіней. Гаспадыняй не фермы ўжо, а вялікага камбіната стане Марыя Мікітаўна.

Вялікая гаспадарка на плячах у дэпутата Вярхоўнага Савета Беларусі Андрэя Шакуры. І каб справіцца з такой гаспадаркай, абапіраецца старшыня на творчую працу такіх калгаснікаў, як камуністка Марыя Мікітаўна Дземідзенка.

...Мы сядзім у яе вялікім гасцінным доме, дзе заўсёды пануе добры парадак і лад. Прыйшлі са школы сыны: камсамалец Сяргей і пяцікласнік Віктар. І Зоя, першакласніца, прыйшла. Яна ўжо вымазала ў чарніла ўсе пальцы, рыхтуючы ўрокі...

Васіль Ільч уключыў прыёмнік і голас Георга Отса запоўніў хату:

«...Спросите вы у матерей,
Спросите у жены моей,
И вы тогда понять должны—»

...Марыя Мікітаўна збірала полу-дзень. Кроіла, прыціснуўшы да грудзей, на скібкі бохан свежага хлеба...

«Хотят ли русские войны?..»

На нейкі момант яна так і застыла з гэтым прыціснутым да грудзей боханам... Як дорага заплацілі за гэты цёплы хлеб людзі... Жыццём, крывёю, слязьмі плацілі... Плаціла і яна сама. Каб ляжаў ён на сталё, каб елі яго ўволю дзеці.

Лепшыя свінаркі фермы (злева направа) Марыя Марчанка, Валянціна Неманкова і Валянціна Марчанка.

той час свайго брыгадзірства, яна гаворыць з усмешкай:

— Пакуль абыдзеш усе хаты, пакуль угаворыш выйсці на працу, і налаешся і наплачашся.

Мінулі і гэтыя цяжкія гады... Мацнеў, наліваўся сілай калгас. І стала лягчэй, калі аб'ядналі яго з суседнім, дзе старшынёй быў Андрэй Трафімавіч Шакура.

І ў сям'і Дземідзенкавых шмат чаго змянілася. Марыя стала свінаркай. Ужо другі сын Марыі—Віктар рыхтаваўся стаць школьнікам. І зноў сказала Аляксандра Яфімаўна:

— Падыму на ногі ўнука, а вы працуйце, працуйце ў калгасе.

Марыя рыхтавалася да самага вялікага экзамену ў сваім жыцці. З'явіліся на сталё Статут і Праграма КПСС і бланкот з выпіскамі з рашэнняў ХХ з'езда.

...Аднойчы вярнулася яна з раёна ўсхваляваная і шчаслівая. Доўга ў той вечар свяціліся вокны ў доме Дземідзенкавых. Яны сядзелі за сталом утраіх: Марыя, Васіль і Аляксандра Яфімаўна. Марыя Мікітаўна глядзела і не магла наглядзецца на партыйны білет, які ляжаў перад ёй на сталё. Аляксандра Яфімаўна сказала:

— Вось і зноў наш дом—дом камуніста.

Цяпер перад Марыяй Мікітаўнай раскрыліся новыя гарызонты. І ў калгасе таксама пачалі працаваць паноўму. Даўно адышлі ў нябыт гады, калі трэба было ўгаворваць людзей, каб выйшлі на работу. І праца стала лягчэйшай, больш прадукцыйнай.

Год ад году ў навагрудскае сельскае прафтэхвучылішча № 26 прыходзіць усё больш стараных і сумленых дзяўчат. Цяпер спецыяльнасцю трактарыста, электразваршчыка, механізатара-шафёра жывёлагадоўлі авалодваюць больш дзяўчаты дзяўчат. Тася Лагун і Алена Карабач, якіх вы бачыце на здымку, рыхтуюцца стаць механізатарамі-шафёрамі жывёлагадоўлі. Што такое праца, яны добра ведаюць. Некалькі год Тася працавала льнаводкай, затым была работніцай у Лідскім аддзяленні «Сельгастэхніка», а Алена—паляводам калгаса «Запаветы Ільча».

Фота Д. Зінгера.

Жыццё ЛЕГЕНДЗЕ стагоддзі...

У кастрычніку спаўняецца 40 год з дня ўтварэння Туркменскай ССР. За гады Савецкай улады непазнавальна змянілася жыццё працоўных Туркменскай рэспублікі. Ніжэй мы друкуем нарыс аб простае туркменскай жанчыне, якой Савецкая ўлада дапамагла стаць гаспадыняй свайго лёсу.

Шмат легенд і паданняў у туркменскага народа. Але адну з іх народ беражліва перадае з вуснаў у вусны. Жыве гэтая легенда...

У даўнія часы на адзін туркменскі аул напалі войскі жорсткага хана Хункара. Яны бязлітасна абрабавалі жыхароў, а сем маладых хлопцаў захапілі ў палон. Сярод іх быў адзіны сын удавы Чапер. Доўга думала жанчына, як выкупіць з няволі сына. І вырашыла...

Ляглі цудоўным узорам на палатно ніткі. У іх можна было прачытаць бязмежную матчыну любоў, веру. Кожны ўзор раскрываў дзівосны пейзаж роднага краю. Дзень і ноч ткала жанчына. І вось нарэшце, скончыўшы работу, пайшла да хана. Разгарнула яна дыван. Хан застыў у захапленні. А потым сказаў:

— Навучы жанчын майго краю такому ж майстэрству, тады зможаць забраць сваіх нявольнікаў.

Але жыццё ў няволі, у краіне, дзе панавала жорсткасць, не магло быць шчаслівым. І ўзоры дывана, адлюстроўваючы жыццё, былі змрочныя. Калі хан убачыў дыван, спытаў у жанчыны:

— Чаму тыя дываны, што ткала ты на радзіме, цудоўныя, у іх столькі святла і радасці. А ў дыванах, што выткала ў мяне, толькі змрок. У іх смутак і туга.

Тады жанчына адказала:

— У тваёй краіне льюцца слёзы...

Разлаваўся хан. І загадаў ён выкалаць вочы жанчыне, каб нічога не бачыла, і адсячы правую руку, каб не магла ткаць цудоўных дываноў...

Вярнулася Чапер у свой край. Пачала вучыць маладых свайму майстэрству... Вы заўважылі, напэўна, дзе-нідзе на туркменскіх дыванах выступае чырвонае поле. Кажуць, гэта кроў цудоўнай ткачыхі, што пралілася на палатно... Думаў хан, што загіне майстэрства туркменкі... Але яно жыве.

Дываны прынеслі славу туркменцы яшчэ ў 1936 годзе, калі ў Парыжы, на Сусветнай выстаўцы, туркменскі дыван заваяваў вялікі «Ганаровы медаль».

...Ледзь золак да белакаменнага будынка на адной з прыгажэйшых вуліц горада спяшаецца чарада жанчын. Маладыя і пажылыя. Ёсць сярод іх і ўбеленыя свільной, ёсць і такія, што толькі ўваходзяць у жыццё. Усе яны спяшаюцца да прахадной, а вялікая шыльда над ёю абвешчае: «Дывановая фірма».

Вы падымаецеся па лесвіцы. Вось шырокі заліты дэжнім святлом цэх. У два рады стаяць высокія станкі. Пляск рытмічных удараў дарака (грэбеня) прымушае вас запавольваць крок, і вы

міжволі спыняецеся. Азіраецеся. Вось хуткія пальцы прапускаюць праз аснову ніткі. Яны кладуцца ўзорам. Пальцы перабіраюць, а вочы ўлоўліваюць палатно. Не, не проста палатно. На ім вырысаваліся ўзоры дзівоснага арнаменту.

Глядзіш на работу майстрых і дзіву даешся, як хутка, нібы ў казцы, узнікае ўзор з-пад іх скрытных рук. І вось ваш позірк спыняецца на адной з майстрых. Калі вы пагаворыце з ёю, перад вамі пройдуць старонкі летапісу народа—яго страшэннага мінулага, светлага сучаснага, цудоўнага будучага.

...Само нараджэнне дзяўчынкі ў сям'і лічылася карай алаха. Але ў адной з кібітак, самай беднай і цёмнай, дзе вольна гуляў вецер, дзе панавалі голад, маладая жанчына, тулячы да сябе заплаканую дзяўчынку, шаптала: «Няўжо і ўсё тваё жыццё будзе такім жа змрочным і цяжкім, як маё?» Малое яшчэ нічога не разумела і не магло падзяліць гора маці, якая па сабе ведала, што азначае быць дзяўчынкай у туркменскай сям'і.

А маленькая Атага, адчуўшы цяпло мацярынскіх грудзей, прыціхла. І ні адна з іх тады яшчэ не ведала, што ўзнімаецца Расія, што над краінай устае новая зара. І гэтая зара нясе вызваленне, нясе шчасце, пра якое над калыскамі дзяцей спявалі маці. Пераўтваралася і Туркменія. У далёкія аулы пачалі даходзіць словы «Ленін», «Савецкая ўлада», «зямля». Мяняліся часы. Разам з часам мяняліся і людзі.

І вось ужо з маленькай кволай Атагі вырасла маладая, статная дзяўчына.

...У той дзень яна доўга сядзела ў задуменнасці. Вось ужо і вечар. А яна ўсё думае. Ды і як не думаць. Трэба выбраць прафесію, з ёю ж ісці далей па жыцці. У доме ўсё маўчала. І раптам сама Атага парушыла маўчанне:

— Буду дываншчыцай.

А ранкам наступнага дня Атага сядзела ўжо ў старшыні дывановай арцелі.

— Праца дываншчыцы нялёгкая,—нарэшце, крыху расцягваючы словы, нібы даючы дзяўчыне час перадумаць, сказала старшыня.

Атага ўзняла вейкі. У яе вялікіх чорных вачах іскрылася рашучасць.

«Такая не адступіць»,—у думках заключыла старшыня. Так у 1938 годзе пачалася працоўная дзейнасць Атагі Бабаевай.

Майстэрства не прыходзіць адразу. На першы погляд, здаецца, усё проста. На нізкі драўляны станок накідаецца палатно. Клубок рознакаляровых нітак ляжыць пад

Маладая дываншчыца Эджагуль Анаева за работай.
Фота Агалы Атаева.

рукамі. Нанось гэтыя ніткі, прыстукваючы грэбенем. Але так толькі здаецца. Ніткі не кладуцца роўным узорам, дарак непаслухмяны: ён то ўдарае не па тых нітках, то слізгае. Атага доўга не магла авалодаць усім гэтым. Але і кідаць не хацела. І дзяўчына заставалася пасля работы, прыглядалася, як працуюць вопытныя майстрыхі.

Праца, старанне прынеслі поспех. Кожны год дабаўляў майстэрства.

Перагорнем старонкі жыцця Атагі.

...1947 год. Цяпер удары яе грэбеня рытмічныя. Узоры на палатне радуюць вока. Любы арнамент, ці гэта кёл ахал—тэкіскі, ёмуцкі, дакладна кладзецца ў рад. За гады Савецкай улады майстэрства дываншчыц-туркменак узбагацілася. Яно ўжо не абмяжоўвалася авалоданнем старымі ўзорамі. Цяпер ткачыхі вучыліся новаму віду майстэрства—партрэтнаму дывану. З любоўю ткала Атага партрэт роднага Ільіча. Гэта ж ён, Ленін, прынёс ёй, яе народу шчасце. У партрэтным дыване дываншчыца не павінна даць ніводнага промаху. Складаную навуку засвоіла Атага. Аб гэтым сведчыць прысуджэнне звання заслужанай дываншчыцы рэспублікі.

...Перагорнем старонкі жыцця далей.

Ашхабадская дывановая фабрыка вырабляе дыван-пано «Дружба народаў». Хто з вас пабываў на Выстаўцы дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве, у туркменскім павільёне, той напэўна доўга не мог адарваць вачэй ад цудоўнага дывана. На ім са снапом залацістай пшаніцы стаіць руская дзяўчына. Поплеч—баваўнавод Таджыкістана, нафтавік Туркменіі. У іх вачах ззяе шчасце. Цудоўны дыван выткала брыгада Атагі Бабаевай. Дзень за днём ткалі яны гэта пано ў 42 квадратныя метры. І праца па заслугах ацэнена. Атага Бабаева ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Наш савецкі чалавек жыве не толькі для сябе, думае не толькі пра асабістую славу. Вось чаму Атага з такой ахвотай перадае сваё майстэрства маладым. Хоць і строгая Атага, але любяць яе вучаніцы Байрам Гуль Ялкабава Айна Курбанава, Агултач Таганмурадава. Ды хіба можна ўсіх пералічыць. Цяпер ужо многія з іх самастойна працуюць.

Брыгада Бабаевай не сыходзіць з Дошкі гонару. Дываны гэтай брыгады заўсёды выдатнай якасці. Асабліва старанна працаваў калектыў, калі туркменскія дываншчыцы ткалі дыван-пано «У барацьбе за мір». Размер гэтага дывана—24 квадратныя метры. На ім больш 400 тысяч вузлоў. Калі ткаўся гэты дыван, брыгада камуністкі Атагі Бабаевай выклікала на сацыялістычнае спаборніцтва брыгаду заслужанай дываншчыцы рэспублікі Маі Мурадавай. І каб быць першай, брыгада Атагі завязвала па 4 тысячы вузлоў у дзень. Нездарма гэтае пано на выстаўцы ў Бруселі было ўдасцена Вялікага Залатога медаля. 25 дываншчыц-туркменак атрымалі памятныя значкі.

Узнагарода, прызнанне майстэрства заклікаюць да новых вяршынь. І Атага Бабаева атрымлівае заказ на дыван-пано «Ленінізм перамагае». Так, жыццё проста туркменкі, былой маўклівай нявольніцы, кожны дзень пацвярджае гэтыя словы. Уся наша савецкая рэчаіснасць гаворыць, што прыйшоў той час, пра які марыў вялікі Ленін, час, калі кожная кухарка навучыцца кіраваць дзяржавай.

Давайце перагорнем яшчэ адну старонку ў кнізе жыцця Атагі Бабаевай.

...1963 год. Народ вылучае ў парламент сваіх выбраннікаў. І калектыў ашхабадскіх дываншчыц называе імя выбранніцы—Атага Бабаева. Атага на момант застыла. Можна, недачула? Не, сапраўды, ва ўсіх на вуснах—«Атага». І што ж тут дзіўнага? Больш дваццаці год ты працуеш. Твае работы вядомы ў краінах народнай дэмакратыі. Твае ўзоры выклікаюць захапленне балгаркі, германкай, кубінкі, умелай дачкі Індыі. Пра тваю работу гаворыць Дошка гонару. Не, ты варта высокага давер'я.

...Раніца. Будынак Савета Міністраў рэспублікі. Тут засядаюць выбраннікі народа. Сярод іх Атага. Яна прымае дэкрэты, каб жыццё наша стала яшчэ лепшым...

Вось ідзе яна, слуга народа, вуліцамі роднага горада. Яна спяшаецца да сваіх сябровак. Таму што хочацца працаваць, працаваць. Таму што хочацца жыць для нашага савецкага чалавека. Яна ідзе і, здаецца, вецер даносіць да яе словы: «Ты не памёрла, Чапер, тваё майстэрства будзе жыць у вяках»... Атага ўсміхаецца.

Т. КУРБАНАВА.

г. Ашхабад.

Інтэлігент на сяле

ДОБРАЕ, ВЕЧНАЕ

З дарожнага бланкета

Памятаю, некалі, яшчэ ў дзявочым альбоме мае мацеры, беражліва захоўвалася фотакартка Фені Аляксандраўны—настаўніцы народнага вучылішча ў нашай вёсцы. Сціплы гарнітур па модзе, якой трымаліся інтэлігентныя жанчыны да рэвалюцыі, вельмі пасаваў да гэтакага ж сціплага і мілага твару. Памятаю, тады, у дзяцінстве, мяне вельмі дзівіла, як гэта настаўніца магла падарыць такой звычайнай вясковай дзяўчыне, як мая мама, сваю картку ды яшчэ з такім надпісам «Дарогой Анюте на добрую памяць от Фени...» Маці любіла ўспамінаць пра Феню Аляксандраўну: як тая прывучыла на ўсё жыццё яе, вясковую дзяўчыну, чытаць кнігі. Як арганізавала і ставіла яна з вясковай моладдзю ў нашай вёсцы аматарскія спектаклі,—маці, памятаю, вельмі ганарылася, што нават сама яна на сваёй вясковай сцэне іграла купалаўскую Паўлінку... Да Фені Аляксандраўны хадзілі за парадамі, яна пісала людзям усе патрэбныя казённыя паперы. Яна нават лячыць умела!

Думаю, і нават упэўнена, што павага да настаўніка, да яго высакароднага прызначэння нарадзілася і ўзрасла ва мне ў тыя доўгія зімовыя вечары на нашай печы, калі мы з мамай удваіх падоўгу-падоўгу гаварылі пра настаўніцу Феню Аляксандраўну, якую сама я ніколі не бачыла.

...Таму, мусіць, гэтакае захапленне выклікаў ва ўсёй маёй дзіцячай істоце першы «сапраўдны» настаўнік Гурыновіч. Ён з'явіўся ў нашай вёсцы некалькі гадоў (як людзі на полі ўжо з работай управіліся), надвячоркам. На ім быў добра зрудзены ўжо ад часу фрэнч дамашняй фабрыкі і картовыя штаны. Абуты быў новы настаўнік у гэтакія ж, як і гарнітур яго, несамавітыя чаравікі.

Што і казаць, знешнім сваім выглядам ён не мог запаланіць нашу ўяўленне... Пры ім не было і багажу ніякага—толькі ладны пакунак кніжак.

Настаўнік ішоў вуліцаю да члена сельсавета (самай высокай тады ў нашай вёсцы ўлады), а яго будучая «паства», трымаючыся на пачцівай адлегласці, шыбавала следам за ім. Між сабой «паства» старалася адгадаць, які ён будзе, гэты іх настаўнік,—добры ці злосны—на «грэчку» і на «кут» будзе налягаць ці не...

Мы, драбязы, цягліся ззаду

за вучнямі. У нас не было яшчэ ніякага страху ні перад школай, ні перад навукай, але сам настаўнік, упершыню бачаны на ўласныя вочы, нам ужо здаваўся чалавекам незвычайным, вышэйшым і разумнейшым за ўсіх нашых, нават самых родных і блізкіх.

Першая школа тады, у канцы 20-х гадоў, не мела ў нас яшчэ сталага будынку. І «дарэктар», як тады звалі настаўніка, жыў і вучыў дзяцей па хатах. Па тыдню ў кожнай хаце, у каго быў вучань. У каго было двое вучняў—два тыдні...

У цеснай сялянскай хаце, дзе «школа» займала ўсяго толькі два ссунутыя сталы і дзве лавы, падзел на групы быў, вядома, вельмі ўмоўны. Самы вялізны хлопец у вёсцы, Вар'ёнішын Аляксандр, якому, пэўна, было ўжо гадоў 16, сядзеў, напрыклад, у адной групе з маёй стрыечнай сястрой Валяй, якой не было яшчэ і 10 год. І абое яны разам слібізавалі па складах:

— Ма-а-ма, ма-а-ма, ма-ма...

Разам пісалі яны «палачкі» і «кручочкі». Разам вучылі табліцу множання...

І ўсё ж гэта была школа, была навука.

...Мяне і маіх аднагодкаў яна кранулася пазней.

Паўстынская школа была ўжо і школай «сапраўднай». Пабудаваны дзяржавай будынак пад чырвоным жалезным дахам відзён быў здалёку. І там ужо быў не адзін, а два настаўнікі. Там ужо было два прасторныя класныя пакоі, а ў іх чатыры класы! Там была вялізная «зала», дзе мы ў час перапынку ад прасторы і нявыказаных пачуццяў хадзілі на галолах... У Паўстынскай школе нам давалі без грошай па ладнаму драбу цукру і па бляшанай конаўцы кіпятку... Я не памятаю, каб за ўсё жыццё (толькі ў вайну) даводзілася мне калі піць смачнейшы за той чай...

І настаўнік наш Гладкі—высокі, худы, у чорнай скуранцы і кепцы з гузікам—таксама быў самы выдатны на ўсю Слуцкую акругу чалавек. Гэта ён з камсамолкай Аўдоццяй—тады таксама яшчэ на ўсю акругу адзінай дзяўчынай-камсамолкай—прывозіў на возе да нас дадому, у Даманшчыну, «шпітаклі».

Божа, якой падзеяй у жыцці ўсёй нашай вёскі былі тыя «шпітаклі», быў той небарака

збянтэжаны Саўка, якога гэтак смешна, гэтак «як живога» іграў наш настаўнік!

На той сцэне, збітай з дошак, пасцяганых з-пад стрэх, наша невялічкая вёсачка, нібыта ў лютэрку, убачыла сваё ўласнае аблічча. І было яно і смешнае і жаласнае. Гледзячы на яго, хацелася і смяцца і плакаць адначасова... І ў той жа час хацелася ўжо нейкага іншага, новага жыцця...

Так заўсёды несла школа, так спрадвеку нёс у вёску «разумнае, добрае, вечнае» настаўнік...

* * *

Тыдзень назад мы, пісьменнікі са Случчыны, атрымалі з Чапліцкай сярэдняй школы запрашэнне стрэцца з землякамі. Не толькі настаўнікамі і вучнямі, а і тымі, хто хоць і не мае сёння дачынення да школы, а кнігу і мастацкае слова паважае і разумее часам не горш за таго, хто есць з гэтага «хлеб».

Наогул такія сустрэчы заўсёды і хваляюць, і захапляюць, і робяць цябе самога як быццам лепшым. А ў Чаплічах...

Мікола Лобан нарадзіўся ў Чаплічах і на сустрэчу з землякамі едзе з тоўстай, можна сказаць, яшчэ «цёплай» (нядаўна з друку!) кнігай-раманам пра жыццё...

— Чапліч і не Чапліч, — кажа ён сам. Бо хоць назвы вёсак і імёны людзей і зменныя, а ўсё роўна яны адсюль, з гэтых мясцін, з-пад гэтых, няхай сабе цяпер ужо і новых стрэх, ад гэтых паплавоў і рэчак, дзе прайшло маленства пісьменніка, адкуль на ўсё жыццё ўзяў ён у дарожную кайстру родную чапліцкую мову і паэзію родных палёў, узяў гнёў да несправядлівасці і любоў да ўсяго таго невыказна мілага і дарагога сэрцу, што завем мы адным словам — Радзіма...

Паэт Васіль Вітка — Лобанаў сусед і дружбак яшчэ па тых даўніх гадах, калі адзін загадваў Чапліцкай хатай-чытальняй, а другі цераз паплавы бегаў з Еўліч да яго па кніжкі — ён таксама чакае гэтай сустрэчы...

Ужо заметна пасівелыя пісьменнікі, як хлапчукі, наперабой успамінаюць праявы свайго маленства і, як часцей за ўсё гэта бывае, зноў і зноў вяртаюцца думкамі да школы, да сваіх старых настаўнікаў.

Успамінаюць Васіля Сяргеевіча Бабеяку, які трыццаць год працаваў у Чапліцкай школе. І колькі добрых зерняў пасеяў гэты чалавек за свой настаўніцкі век у людскіх сэрцах! Як не шкадаваў ён ні сілы свае, ні ведаў, ні таленту — як шчодро аддаваў іх вучням і школе, аддаваў людзям, якія і сёння — ужо ўнукі тых яго вучняў — успамінаюць яго з падзякай і светлай усмешкай: «От быў чалавек, от быў настаўнік»...

— На ўсёй Случчыне не было лепшага за чапліцкі хор! — успамінаюць па дарозе хлопцы. Самі абодва — хоць і не выйшлі ў салісты — спявалі ў тым бабейкаўскім хоры. Самі абодва ездзілі і славіліся з гэтым хорам па ўсіх суседніх вёсках...

Гэта слаўная традыцыя, як і наогул лепшыя традыцыі старой школы, захаваліся і ў новай Чапліцкай адзінаццацігодцы. Праўда, не гэтак, як некалі, можа, вылучаюцца спевакі, — бо суседзі, напрыклад, Чалевіцкая васьмігодка, «спяваюць» гэтаксама галасіста і хораша і гэтаксама «выступаюць» і чаруюць слухачоў сваімі спевамі. Нарасло школ. Нарасло і спевакоў.

І не толькі спевакоў. Думаецца, што «амплуа» сённяшняга настаўніка, у параўнанні з колішнім амплуа старога Бабеякі, зараз стала куды больш рознабаковым... Не толькі ніва эстэтычная — куды шырэйшымі зрабіліся «гоні» ў настаўніка сённяшняга. Настаўнік — лектар. Настаўнік — агітатар. Настаўнік — кіраўнік мясцовай самадзейнасці. Віктар Браніслававіч Дайліда — дырэктар Чапліцкай школы, — вядома ж, не толькі настаўнік, дырэктар і пісьменнік. Ён, вядома, яшчэ і парторг тутэйшага саўгаса. А Мікалай Мікалаевіч Гладкі — дырэктар Чалевіцкай васьмігодкі — сакратар таксама парт-

тыйнай арганізацыі калгаса. А разам з гэтай пасадай, браткі мае, якога толькі клопату не маюць дырэктары! Спазнілася пасяўная (дырэктар саўгаса ці старшыня калгаса не здолеў па-гаспадарску наладзіць сяўбу) — парторга выклікаюць на партком вытворчага калгасна-саўгаснага ўпраўлення. Не падкармілі кукурузу, і кукуруза змарнела — зноў выклікаюць. Восенню частка бульбы засталася ў зямлі... Вясной корму жывёле не хапіла — зноў адказвае парторг. Да таго ён павінен, і ніхто іншы, паклапаціцца і пра сваіх настаўнікаў: бо не ўсюды і не кожны дырэктар саўгаса ці старшыня калгаса ўмее паважаць і цаніць працу настаўніка. Нялёгкую працу!

...Мяне самую, хоць і не з Чапліч я, хоць і не з Еўліч, таксама вельмі хвалюе гэта паездка. У Чапліцкай школе, як цяпер толькі я даведалася, працуе мая аднакурсніца і сяброўка па Случкаму яшчэ даваеннаму. Педвучылішчу — Маня Алешка. Там яе (не толькі ў школе, а і па раёну) ведаюць, як настаўніцу, якая сваю настаўніцкую справу робіць горача і натхнёна... Там яна Марыя Іванаўна... А для мяне яна ўсё роўна застаецца Маняй... Той самай Маняй, што вяду я сёння на фотакартцы — семнаццацігадовай бесклапотнай, усмешлівай — са снапом бэзу на руках! Картка гэта захавалася ў мяне праз вайну і праз бяду нейкім дзівам... І сёння Маніны дзеці глядзяць на сваю семнаццацігадовую маму, на гэты бэз — і таксама дзівацца і пазнаюць і не пазнаюць яе...

...Час і жыццё не вельмі шанавалі маю сяброўку. Вайна перакроіла на другі пакрой і яе жыццё. Добра, што хоць атрымаўся гэты «пакрой» не горшы... Узляцець над жыццём з апаленым крыллем не ўсякаму ўдаецца. А яна ўзляцела! Ёсць школа. Ёсць любімая справа, якой і сёння, як і ў першыя гады, не пакідае ахвота і жаданне аддаваць усю сябе да канца... Ёсць сям'я. Добры і разумны чалавек — муж. Ёсць дзеці — як і ў кожнай маткі — самыя найбольшыя клопаты і самая найбольшая радасць. Нарэшце, ёсць сэрца, якое, як і замалада, горача б'ецца, не ведае супакою і «все хочет знать, все хочет видеть, все остается молодым»... І гэтак па-маладому кліча і вядзе за сабой настаўніка і вучняў сваіх...

...Такія вольныя у мяне асабіста сустрэчы ў Чапліцкай школе з Марыяй Іванаўнай Алешкай — выкладчыкам рускай мовы і літаратуры. Выкладчыкам, як кажа дырэктар школы Віктар Браніслававіч Дайліда, на чые веды і ўменне школа можа смела абазначыцца...

І я сама ганаруся гэтай пахвалою. Быццам і мне крыху ад яе перападае: як-нітак, а мы з Маняй і аднакурсніцы і сяброўкі... Ганаруся!

А потым у Чаплічах і ў Чапліцкай і Чалевіцкай школах у нас было столькі цудоўных сустрэч, столькі цудоўных знаёмстваў! І з настаўнікамі, і з вучнямі, і з калгаснікамі.

У калгасным клубе і ў школах мы «выступалі»: і проста гутарылі з людзьмі, і читалі ім свае творы. І скажу шчыра: гэта былі вельмі радасныя гадзіны. Якія цікавыя і дапытлівыя і шырокія па сваіх ведах жывуць навокал нас людзі! Не запыталі мы прозвішча, а вельмі ж разумна і хораша гаварыла пажылая жанчына з саўгаса. І такі быў шчыры клопат у яе пра моладзь вясковую, пра яе будучыню і пра жыццё наогул. «А ў нас, з Чапліч, каго толькі не павыходзіла: і настаўнікі свае, і дактары ёсць, і палкоўнікі... Як на лета прыедуць адпачываць — не верыцца аж, што ўсё гэта нашы людзі... Пазтаў ды пісьменнікаў, праўда, малавата, хоць і яны ёсць! — пажартавала цётка. — Дык раскажыце нашай моладзі, дзе на іх вучацца, бо вельмі ж прыемна і радасна ведаць, калі пра нас і пра нашу жыццё напіша свой чалавек, свой пісьменнік».

...У Чапліцкай школе мы стрэліся з біёлагам Марыяй Пятроўнай Абрагімовіч. Марыю Пятроўну ўсе не толькі па школах, а і па вёсках суседніх ведаюць па тых цудах, якія яна «вырабляе» са сваімі вучнямі. Якія кветкі растуць у Чапліцкай школе! І ўся гэта прыгажосць — работа яе ўласных рук і рук удзельнікаў біялагічнага гуртка, якім яна кіруе. А якую гародніну вырошчваюць яны на сваім школьным агародзе! Якая «двухпавярховая» цыбуля расце ў іх, якія агуркі, якая кукуруза! Трэба сапраўды быць закаханай у свой «прадмет», а дакладней, у сваё жыццёвае прызначэнне, каб умець вольна гэтак і вучыць, і радаваць, і чараваць! Не толькі дзяцей — сваіх вучняў. А кожнага, каму пашанцуе стрэцца з такім чалавекам і настаўнікам, як Марыя Пятроўна.

Такім, уласна кажучы, і павінен быць настаўнік. І такіх не адзін і не два сярод настаўнікаў Чапліцкай і Чалевіцкай школ. Сярод іх і свае спевакі, і музыканты, і мастакі. І паэты... Бо не толькі той паэт, што напісаў кнігу. Большы паэт той, хто штодня жыве паэзіяй і хараством жыцця. Той, хто штодня шчодро і рупліва сее зерне «разумнага, добрага, вечнага»...

Алена ВАСІЛЕВІЧ

У калгасе імя Шчорса Навагрудскага раёна створан музей, дзе сабрана шмат экспанатаў пра мінулае вёскі Шчорсы, пра яе сённяшні дзень. Антыўнымі стваральнікамі музея былі вучні Шчорсаўскай сярэдняй школы.

Фота У. Каблюка.

ЛЮБІМЫ ПАЭТ

Да 150-годдзя з дня нараджэння М. Ю. Лермантава

Гэты важкі том у зеленавата-сіняй саф'янавай вокладцы, на якой золатам было выціснута «М. Ю. Лермантаў», — том яшчэ дарэвалюцыйнага выдання, з пажоўклымі ад часу, загартанымі старонкамі, мне помніцца так, нібы я толькі сёння яго перачытваў, нібы ён і сёння стаіць у маёй шафе.

У гэтай кнізе падабалася мне ўсё — вершы пра залацістую ніву, пра чарнагрывага каня, аб якім марыў вязень, закінуты ў цямніцу, гісторыя баярына Оршы, бой над Валерыком, апошні пра Бэлу і князеўну Лігаўскую, у якіх, вядома, як і ў некаторых іншых рэчах, я шмат чаго тады яшчэ не разумеў.

І быў яшчэ ў тым томе вельмі падрабязны ўступны артыкул — аб паэце, аб тым, дзе ён нарадзіўся, як рос, як пачаў пісаць, як загінуў. Я тады не звяртаў увагі на аўтараў падобных матэрыялаў і не магу цяпер дакладна ацаніць той нарыс, але ён мяне зблізіў з паэтам, можа, больш, чым сама яго творчасць, ён мяне захаваў яшчэ больш, яшчэ глыбей пазнаваў Лермантава. З той пары засталася мара прайсці самому паэтавымі сцежкамі, уласнымі вачыма зірнуць на яго край.

І, хоць не так хутка, як я таго жадаў, у лермантаўскія мясціны я трапіў.

І вось я ў Пензе. Адтуль еду ў Тарханы, туды, дзе нарадзіўся, жыў і дзе пахаваны Лермантаў.

Над капліцаю, якая стаіць там, дзе дарога ад шасэйкі перакрываўваецца з вуліцай вёскі, як таго і жадаў паэт, шуміць магутны дуб. Тут ціха і

ўрачыста. Здаецца, што паэт сапраўды прылёг толькі адпачыць, што, добра прыслухаўшыся, сапраўды пачуеш, як лёгка дыхаюць яго грудзі. Але жалобай і жалем вее ад пераказаў, як цяжкую свінцовую труну з яго целам везлі сюды больш двух месяцаў з далёкага Каўказа па жаданню бабкі паэта тарханскія мужыкі, як разам з ёю аплакалі яны тут заўчасную смерць паэта.

Вёска вялікая. Называецца цяпер яна Лермантава. Мы ішлі па шырокай вуліцы. Справа, у густой зеляніне верб, прасвечвалася люстра ставу, а далей, на ўзгорку, у высокіх прысадах з цяністым, густым — птушцы не праляцець — падлескам, віднелася былая панская пасада — двухпавярховы дом, званіца дамашняй царквы. Абгінаючы парк і забудовы, да дома Лермантава мы падыходзім з паўдзённага боку. Перад фасадам — помнік паэту. На ўвесь рост стаіць ён, малады, мяцельны, якраз такі, якім я яго і ўяўляў. І мяне здзіўляе сасонка, што стаіць зусім непадалёку ад дарогі, якая вядзе да будынка. Узбоч дарог, якімі мы ехалі сюды, стаялі найбольш дубровы — буйналістыя, густа-зялёныя. Адкуль жа тут гэтая сасна?.. Ці не ўнучка яна тае, летуценні якой аб далёкай паўдзённай пальме апісваў паэт?..

У першай зале — экспанаты з маленства паэта — старое фартэпіяна, на якім, здаецца, іграў будучы паэт, фаліянты кніг Жукоўскага, Сумарокава, Шылера, якія чытаў ён. Мяне ўражае партрэт маці паэта: сын быў вельмі падобны да яе...

М. Ю. Лермантаў. Партрэт мастака Л. Пастарнака.

На другім паверсе — два пакоі самога Міхаіла Юр'евіча з выхадам на балкон. Далягляд з балкона зачароўваў. Але тут мяне ўразіла іншае. Здалося, раптам закукавалі зязюлі — адна, другая, нават не злічыў, колькі. Як мала ім прыйшлося калісь падлічваць гады жыцця паэта!.. Гады паэтавай славы, мабыць, імкнуліся яны падлічыць сёння, кукуючы наперабой адна перад другою. А, можа, яны рашылі падлічыць тыя кіламетры, якія мы праяхалі сюды з Беларусі, каб пакланіцца зямлі, што нарадзіла вялікага паэта?..

Ад Тарханаў да Чамбар — радзімы В. Г. Бялінскага — кіламетраў восемнаццаць. У музеі Бялінскага я па-асабліваму адчуў словы вялікага крытыка аб паэце. «Пафас паэзіі Лермантава, — пісаў ён калісьці, — заключаецца ў маральных пытаннях аб лёсе і правах чалавечай асобы». І сапраўды! Ці ж перш за ўсё не гэтым хвалявала і хвалюе нас творчасць Лермантава — свабодалюбцы і

чалавекалюбцы, бунтаўніка і летуценніка?!

У заключэнне хочацца ўспомніць яшчэ адзін факт. Калі я здаваў экзамен па рускай літаратуры ў 9-м класе ў сярэняўскай СШ № 1, па білету мне якраз папала адказваць крытыку Бялінскага і лірыку Лермантава. Я ўспамінаў цудоўныя лермантаўскія вершы аб радзіме, адзіночым ветразі, што «просіць буры, нібыта ў бурях ёсць спакой», славыты «На смерць паэта», горкія радкі паэтавага папроку, з якімі ён звяртаўся да свайго пакалення нікчэмных і абыякавых, паэзію паэтавага яднання з прыродай, з Каўказам. Калі я скончыў, у мяне спыталі, хто ж мой любімы паэт. «Лермантаў», — адказаў я. Мне здалося тады, што мой адказ прагучаў не вельмі пераканаўча: «Вось выцягнуў на экзамене, таму і гаворыць...» Сёння ж я не сумняваюся, што мне не паведаць: Лермантаў — мой самы любімы рускі паэт!..

Алег ЛОЙКА

«Бэла» — ілюстрацыя мастака У. Бяхцеева.

«Дэман» — ілюстрацыя мастака М. Врубеля.

«Мцыры» — ілюстрацыя мастака Л. Пастарнака.

ДЗІЎНЫЯ бываюць часам сустрэчы! Нядаўна я павываў на Тэйскім рудніку. Я вярнуўся сюды праз шмат гадоў і не пазнаў яго. Змяніўся не толькі пейзаж сённяшняй Тэі, але і дух яе, характар і рытм, і нішто ўжо, здавалася мне, не нагадвае тут пра старое. І ўсё ж я сустрэўся з мінулым на самым краі пасёлка...

Тут стаяў даўно асуджаны на злом барак першых будаўнікоў рудніку. Пад яго акном я ўбачыў надламаную таполю. Яна даўно была зламана, пацямнела ад часу і прапылілася, але, дзіўна, не высахла і не прапала.

Яна жыла, гэтая таполя, нястомна цягнулася да святла. І, глядзячы на яе, мне ўспомніліся першыя, такія далёкія цяпер дні маладзёжнай будоўлі. Успомніўся шумны інтэрнат. І гаспадыня яго, скуластая і даўганогая Ленка; яе лёс, яе гордае і нялёгкае каханне...

Яны прыбылі з далёкага хакаскага сям'і — чацвёрта хлопцаў і адна дзяўчына. Была восень. Лістапад зацярушваў саянскія схілы, і над дахамі ў пахмурнай сіняве ляцела нудная жураў-

далёкі рухавічок, пераклікаліся галасы, цяжка варочаліся бульдозеры.

— Ну, добра, хлопчыкі, — сказала, устаючы, Ленка. Яна правіла прычоску. Вочы яе, вузкія і цёмныя, глядзелі строга. — Пайду ў кантору... Значыць так. Прадукты ў тэмбачцы. Бялізну брудную кідайце сюды — потым я зайду... І старайцеся не дужа брудзіць, зразумелі?

Хлопцы маўчалі. Потым Косця сказаў:

— А куды ты, Лен, пойдзеш! Ноч ужо. Заставайся... Будзеш у нас за гаспадыню, як раней. Мы табе куток адгародзім, зробім па ўсіх правілах, га?

— Ды проста не ведаю. — Лена падцяла губы. — Не ведаю...

— Чаго там гаварыць! — Косця ўскочыў, грукнуў крэслам, азірнуўся на братоў Астахавых. — Наладзім перагародку, га?

— Наладзім, — сказалі браты. — Гэта проста.

Так узнікла маладзёжная, вядомая ў пасёлку камуна.

Ленцы хапала клопатаў. Вечарамі стомленая і азябшая, яна вярталася з работы, і адразу ж пачыналіся справы: трэба было прыгатаваць вячэру, памыць, прыбраць. Рэгулярна кожны месяц пасылала яна пяць паштовых пераводаў — пяць пе-

Ленка

Міхаіл ДЗЕМІН

Апавяданне

Малюнкi Ю. Пучынскага.

ліная песня. Ленка доўга праводзіла поглядам касяк. Потым яна ўздыхнула з палёгкай:

— Апырыліся... Вось і мы таксама... Ну, што ж, вядзі, камендант, паказвай, дзе што!

— З жыллём пакуль няважна, — сказаў камендант. — Для хлопцаў у мяне тут ёсць пакойчык... — Ён памаўчаў у задуменні, вусаты, грузны, у панашаным ваенным кіцелі. — Для хлопцаў ёсць... А ты, дачка, пераначуеш у канторы; заўтра зробім што-небудзь. Будоўля, разумееш, толькі пачынаецца...

— Добра! — Ленка ўсміхнулася. — У канторы, дык у канторы.

— Чуеш, Лена, — паклікаў яе Косця. Вастратвары і шчуплы, ён сядзеў на кукішках, падцягваючы лямку рэчавага мяшка. — Ты, Лен, пакуль з намі, га? Паможаш разабрацца з рэчамі, чайку вып'ем...

Лена глядзела на хлопцаў — знаёмыя, блізкія, амаль родныя твары. Усе яны выраслі ў адным сям'і, даўно ведалі адзін аднаго. Косця — ён самы малодшы тут па ўзросту — сябраваў з яе пляменнікам; браты Астахавы вучыліся разам з Ленкай у адным класе; цяслар Кузькін, таўсташчокі, губасты, марудны ў словах і рухах, жыў па суседству з ёй, наўскасяк праз вуліцу. Яны выраслі разам і разам паехалі па пучэйцы свайго райкома. І ўсю дарогу Ленка была ў іх за гаспадыню — памагала, варыла, падтрымлівала парадак. І вось цяпер прышоў час расставання. Косця сказаў сумным голасам:

— Паможаш, га? Да вечара яшчэ вунь колькі часу!

— Ну што ж...

Потым яны сядзелі за сталом у прыбраным, цёпла напаленым інтэрнаце. Гула дымная печ. Пасвістаў чайнік. За акном у ліловай зябкай імгле гучала бяссонная будоўля: стукаў

раводаў з агульнага бюджэту — бацькам у далёкае сяло. І так ішоў час...

Усё больш мнагалюдным рабіўся пасёлак, усё вышэй узнімаліся бетонныя кубы цэхаў. Яны ўзнісліся ў задымленае, мяцельнае неба, уломваліся ў старажытны пейзаж і пераўтваралі яго, і, глядзячы на Тэю, якая будавалася, адчула Ленка ўпершыню ў жыцці вялікую радасць, пачуццё гордасці і перамогі.

Вось тады і вырашыла яна пасадзіць пад акном інтэрната сваю таполя.

— Няхай! — заявіла яна. — Гэта памяць аб нас... Няхай расце, і цягнецца, і шуміць тут. Мы павінны зрабіць гэту зямлю прыгожай... Для гэтага і ехалі!

І тады ж упершыню давялося ёй адчуць сапраўдную, недзіцячую горыч і крыўду.

Аднойчы ўвечары ў магазіне яна пачула за сваёй спіной: — Ці не ты гэта, міленькая, жывеш у мужчынскім інтэрнаце? Чулі, ох, чулі... Ох, чулі!

— Што вы там чулі! — адмахнулася Ленка. — Мяшчанства ўсё гэта, вось што! Там жа сябры мае, хлопцы з аднаго сяла, зразумела вам? Камуна...

— Наконт камуны не ведаем. А тое, што нядобра дзяўчыне жыць сярод мужчын, — гэта ўжо вядома...

Няважняя нібы размова, а ўсё ж яна запомнілася Ленцы, засталася, як стрэмка. Была ў ёй крыўдная ўхмылачка, нячыстая і недаверлівая... Як растлумачыць ім, гэтым старым, каб зразумелі...

А яшчэ праз тыдзень Ленка прыйшла з работы незвычайна хмура. Закіпцела чайку, чакаючы хлопцаў. Калі ўсе паселі за стол, яна сказала Кузькіну:

— А ну выйдзі!

Ён палез з-за стала, пацэпваючы мяккімі плячыма.

— Што яшчэ?

— Не ведаеш? — у Ленкі сарваўся і ўздрыгануў голас. — Раскажы вась, што ты ўчора малоў пра мяне ў клубе, на што намякаў?

— Ды кінь ты! — Кузькін паспрабаваў усміхнуцца, адтапырыў вільготныя губы. — Нічога я такога не гаварыў, проста жартаваў...

Учора ў клубе, у падгуляўшай кампаніі, ён сказаў, што пра Ленку не дарма пагаворваюць... І сам жа ён таксама мае да яе «дачынненне».

— Чаго ты мне тут допыт наладжваеш? Ды і наогул... — Хлопец запнуўся, жмурачы запухлыя свае і без таго вузкія вочы, і раптам закрычаў, крывачыся і пырскаючы слінай: — Што сказаў, тое і сказаў, падумаеш!.. Людзі не тое яшчэ гавораць. І хопіць! Развялі тут камунію.

— Ах ты!.. — Ленка звонка, наводмаш пляснула яго па твары. Потым яшчэ раз. І, крута павярнуўшыся, пайшла да сябе за перагародку.

Кузькін рушыў услед за ёй, але ў гэты момант яго моцна ўзяў за плячо Сямён Астахаў; пад яго цяжкім, загарэўшымся позіркам Кузькін абмяк, замармытаў:

— Ды вы што, хлопцы? Я ж пажартаваў. Вы што?

— За такія жарты, ведаеш, — дыхнуў яму ў твар Сямён. І не дагаварыў: стукнулі дзверы — гэта пайшла прочкі Ленка.

Яна пайшла назаўсёды з гэтага пакоя, гнеўная і маўклівая, пакінуўшы тут сваіх землякоў, сваіх аднакашнікаў, усё тое, што звязвала яе з родным сялом і, магчыма, з юнацтвам...

Калі, у які дзень, у якую гадзіну адыходзіць ад нас юнацтва? Гэта немагчыма ўстанавіць. У кожнага здараецца гэта па-свойму. Часам пачатак сталасці вызначаюць трывогі і беды, часам — каханне...

З Аляксеем, землякопам брыгады Шармая, Ленка пазнаёмілася позняй восенню, праз год пасля прыбыцця на будоўлю. Былі ціхія снежныя вечары, бясконцыя провады адзін аднаго ад брамкі да брамкі. Паморгвалі нізкія зоркі, шуршэла пазёмка, два сінія цені, уздрыгваючы, зліваліся на снезе. Яна першая яго пацалавала. І спалохалася:

— Ты не падумай... Гэта я так.

Ён ёй моцна падабаўся, гэты ладны хлопец, былы балтыйскі марак. Ленцы было з ім весела і лёгка, і, можа, іменна таму такой нечаканай і дзіўнай здалася ёй першая іх сварка.

Зноў узнікла размова пра інтэрнат. Аляксей проста і рэзка сказаў пра свае сумненні Ленцы. Яна адхіснулася, пільна зірнула яму ў вочы.

— Няўжо і ты верыш! — спытала. — Як ты можаш!.. Я ж пацалавалася з табой з першым, разумеш, з першым... Эх ты!

— Але людзі ж...

— Якія людзі? — крыкнула яна. — Такія, як Кузькін, як гэтыя старыя? Гэта ўсё перажытак, мяшчанства, разумеш?

Яна перадыхнула, пакусала губы. Потым загаварыла нягучна: — Мы ўсе сюды прыехалі чаго, думаеш? Мы новае жыццё робім. І жыццё мы павінны па-новаму. Широка жыццё, адкрыта жыццё, чыста...

— Ты што, сапраўды, мяне вучыш! Ну, пагаварылі — і хопіць. Не было, дык не было...

— Не, Аляксей, ты не ўсё яшчэ разумеш. — Яна глядзела на яго, паўзаплушчыўшы вочы, ледзь прыкметна ўсміхалася. — Не, я цябе яшчэ многаму буду вучыць...

А потым, вясной, адбылася нашумелая гісторыя з самазвалам «ІН-88-22».

Ледзь прасохлі дарогі, на будоўлю прыбыла калона новенькіх самазвалаў. Кіраўнікі будоўлі звярнуліся з адозвай: «Лепшыя — за руль!» Аляксей — у мінулым матарыст падводнай лодкі — адным з першых атрымаў шафёрскія правы. Цяпер ён з Ленкай бачыўся радзей, прападаў на трасе, ездзіў у доўгія рэйсы. Сустрэкаючыся, ахвотна раскажваў пра сваю работу:

— Уяўляеш, за паваротам — лагчынка. Не заўважыў і, вядома, загруз... Ну, потым нічога. Машина ў мяне класная. Матор — як звер!..

Аднойчы ў гаражы з'явілася Ленка. Забралася ў кабінку самазвала, асцярожна пальцам кранула руль.

— Ты мяне за тыдзень навучыш, — сказала, — чуеш? Хачу быць шафёрам. Нароўні з табой...

— Навошта табе гэта? — спытаў Аляксей. — Гэта ж небяспечна і цяжка... Не, гэта справа не жаночая!

— А якая — жаночая? — Яна нахмурыла бровы. — Анучы мыць? Не, Алёша, навучыш!

Як звычайна, Ленка, наступала, адгадвала чужы ход думак, не давала апамятацца.

— Запомні, Лёшанька, рахманай я ніколі не буду, не. Я хачу прасторна жыць, многае хачу спасцігнуць. Калі нам разам ісці, то ісці нароўні. Ты гэта, мілы, улічы!

Яна адпрасілася на тыдзень са сваёй брыгады і цяпер ездзіла з Аляксеем у кожны рэйс. Далёка ад пасёлка рашуча садзілася за руль, развівала хуткасць. І не дзе-небудзь, а ля Мядзведжай Крыніцы, у тым самым месцы, дзе за паваротам лагчынка...

Неўзабаве яна атрымала правы. Аляксей прымірыўся, таму што хацеў ён Ленку, таму што ведаў: ніколі не сустрэкаў ён і не сустрэне падобную на яе.

— У цябе ўсё нейкае не такое, — гаварыў Аляксей, — новае для мяне...

— А я і ёсць новы чалавек, — пасмейвалася Ленка, — толькі я ж не адна такая. Гэта ты проста нічога не бачыш навокал!

Было ў яе на першы погляд нямала дзівацтваў, але адно асаблівае — абагатварэнне машыны. У паездцы, за рулём, Ленка рабілася маўклівай і строгай, жыла сваім асобым жыццём, не дапускаючы ў яго Аляксея.

Аднойчы познім летам, вяртаючыся з далёкага рэйса, Аляксей убачыў на абочыне Ленчыну машину. Кабіна была пустая. Дзяўчына ляжала воддаль — у парнай траве. Жнівеньскі поўдзень ззяў над ёй, цяжка ракаталі сакаўныя кроны. Яна ляжала, закінуўшы галаву, шырока і слаба раскінуўшы рукі, штосьці спявала неразборліва.

Ведаў Аляксей, што маці ў Ленкі — хакаска, што дзяўчаты ў яе краях вельмі прыроду любяць, кожную былінку ў песню нясуць; усё гэта ведаў ён і, баючыся перашкодзіць, доўга і моўчкі глядзеў на Ленку. Затым паклікаў і ўбачыў, як уздрыганулі яе вейкі, і, ужо не маючы сілы стрымацца, падышоў і акунуўся ў душную травяную прозелень, задыхнуўся ад паху пругкіх дзявочых кос, закрыў ёй рот пацалункам.

— Пусці!

Ленка ўскочыла ў кабінку, ляснула дзверцамі, прапала ў густым дарожным пыле. На развілку каля Мядзведжай Крыніцы яна выглянула з акна і штосьці крыкнула, смеючыся; і ў гэты момант машына завывала, і дзёрнулася, і, крута нахіліўшыся, пайшла пад адхон...

Аварыя выклікала на будоўлі нямала размоў. Шафёрская справа, маўляў, не для жаночых рук.

Аляксей перажываў моўчкі, устрымліваўся ад заўваг і папрокаў. А Ленка — што ж, яна адляжалася, падлячыла ўдаранае плячо і руку і неўзабаве выйшла на работу. Адрамантавала самазвал за свой кошт. Нанова пераздала на шафёрскія правы. І зноў, пылячы і грукуючы, пайшлі іх самазвалы па Тэйскай трасе.

Цяпер яны разам выязджалі з гаража, разам вярталіся ўвечары ў пасёлак. А потым надыйшла субота, доўгачаканая субота! Аляксей павёў Ленку ў ЗАГС, у

сельсавет, на край пасёлка. Гарачы пыл круціўся па вуліцы. У агародчыках і на ганках сядзелі старыя ў тоўстых хустках. Сонца цягло па іх плячах. На калені сыпалася сланечнікавае шалупінне. Пад акном барака на рагу вуліцы ўздрыгвала на ветры таполя — тая самая, заповітная, пасаджаная Ленчынымі рукамі год назад.

Нямала падзей адбылося з таго часу ў жыцці рудніка і яго будаўнікоў. І дрэўца за гэты год налілося і выцягнулася, ахталася ліпкім лісцем. Яно ўзышло над пылам і смеццем, прыхінулася да акна.

— Чуеш, Лена, — сказаў Аляксей, спыняючыся, — давай не пойдзем тут, га? Павернем вось тым завулкам...

— Але чаму? — здзівілася Ленка.

— Ды так... Не хачу тут... Яны ж вунь усе ведаюць, куды мы ідзем.

— Ну і што ж? — Вочы ў Ленкі пачалі цягнуцца; у іх закіпаў добра знаёмы Аляксею гней. — У цябе што, зноў сумненні? Або, можа, ты іх баішся, плётка іх баішся?

— Так! — сказаў ён хрыпла. — Так, так, так! А ты, бач, якая смелая, хочаш адна супраць усіх!

— Не супраць усіх, супраць гэтых. — Яна азірнулася, павяла рукой. — Супраць вось такіх...

Раптам Ленка замаўчала. Глынула паветра. Сказала ціха:

— І ты, Аляксей, такі ж... Ну скажы, як жа ты жыць са мной хочаш? Ад людзей жа ўсё роўна нікуды не дзенешся.

— А што мы тут, прывязаныя? Будоўля канчаецца... Поедзем куды-небудзь — і ўсё.

— Не, я не паеду, — сказала яна. І ўсміхнулася, сабраўшы маршчынку ля губ. І адразу ж усмешка пагасла, нібы па твары яе прайшоў цень. — А калі і паеду, то адна. Без цябе! Не ўмеш ты жыць па-сапраўднаму, не ўмееш верыць, не патрэбны ты мне такі... Не, не патрэбны! — Яна павярнулася і рэзка кінула, адыходзячы: — Эх ты, завулачак!..

Аляксей кінуўся следам; у твар яму ўдарыў вецер. Ленка ішла, не азіраючыся. Яна крочыла шырока і імкліва, і, глядзячы ёй у спіну, Аляксей зразумеў: не дагоніш і не вернеш... Позна! Нейкі час ён стаяў маўклівы, разгублены, у бушлаце, што надзімаўся, як пазыр, на ветры. Ля ног яго шуршэў пыл. А пад акенцам барака, што на рагу, ківалася і плёскала лісцем таполя. Здавалася, яна махае рукамі ўслед адыходзячай.

Так пайшла Ленка, нязломная і гордая, якая паверыла ў прыгажосць адноўленай зямлі. Пайшла не вагаючыся, наперакор усяму, да светлага свайго лёсу...

Цяпер наўрад ці хто памятае тут старую гэтую гісторыю. Пракаціліся гады, і даўно ўжо раз'ехаліся на новыя будоўлі першыя тэйскія пасяленцы. І толькі таполя раптам напаміла мне былое. Салодкі пах кары і вільгаці ішоў ад яе. І знізу, ля карэнішча, узнімаліся сакавітыя маладыя парасткі.

[3 часопіса «Советская женщина»].

Кадр з кінафільма «Касмічны спляў».

«Касмічны спляў» — каларовы шырокаэкранны мастацкі фільм вытворчасці Кіеўскай кінастудыі імя А. П. Даўжэнкі захапляе ўмела паказанай героінай нашых дзён, глыбока эмацыянальным раскрыццём вобраза рабочага. А гэта ў сваю чаргу нараджае высякародныя пачуцці і разам з тым жаданне спытаць у сябе: а чым я ў сваім жыцці падобны да тых, каго ўбачыў на экране.

У карціне здымаліся вядомыя акцёры Аляксандр Ханаў, Ніна Весялоўская, Уладзімір Емяльянаў і інш.

...Першы пасляваенны год. У родную вёску вяртаецца Ягор Трубінаў, які прайшоў слаўны баявы шлях ад салдата да падпалкоўніка. Ён не імкнецца да заслужанага адпачынку. Ён ведае, што яго месца зараз там, дзе цяжэй за ўсё, — у родным калгасе, таму што краіне патрэбны хлеб...

Так пачынаецца новая двухсерыйная мастацкая кінааповесць «Цяжкі шлях», створаная рэжысёрам Аляксеем Салтыковым на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыю Юрыя Нагібіна.

Новы фільм, — расказвае А. Салтыкоў, — гэта складаны, мнагапланавы твор, шырокае палатно жыцця нашага грамадства ў першыя пасляваенныя гады. Нам хацелася паказаць на экране праблемы, якія не страцілі сваёй актуальнасці і сёння. Кінакарціна расказвае пра тое, як у незвычайна складаных умовах пасляваеннага калгаснага будаўніцтва, калі планаваму выдзяленню гаспадаркі была нанесена немалая шкода ў часы культуры асобы, самым галоўным было ўмацаваць веру ў перамогу ленинскіх прынцыпаў партыйнага жыцця, ўмацаваць камуністычныя адносіны да працы, да сацыялістычнай уласнасці.

У фільме здымаліся вядомыя акцёры тэатра і кіно.

Кадр з кінафільма «Цяжкі шлях».

Кадр з кінафільма «Жыве такі хлопец».

Гледачы зноў сустрэкуцца з Міхайлам Ульянавым, які іграе Ягора Трубнікава. У астатніх вядучых ролях заняты: Іван Лапінаў (Сямён Трубнікаў), Нона Мардзюкова (Доня), Слава Нявінны (Марнушаў), Уладзімір Этуш (Калоеў) і іншыя.

Цікавая і новая мастацкая кінакарціна «Жыве такі хлопец» вытворчасці Маскоўскай кінастудыі імя М. Горькага. Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык — Васіль Шукшын.

...Чацвёрта салдат ідуць дадому, у родную вёску. «Каля чатырох гадоў іх цяжкія салдацкія боты тапталі нялёгкія дарогі вайны. Сляды гэтых ботаў прывялі іх з-пад Масквы назад на Радзіму. Ішлі яны першымі, чацвёрта разведчыкаў-аднасьлячан. І ўслед за імі ў гароды і сёлы ўваходзіла армія-пераможца...» — чуецца голас дыктара.

Так пачынаецца новая эстонская кінааповесць «Сляды», створаная рэжысёрам Кальё Кійскам па сцэнарыю Антса Саара. З першых жа кадраў яна захоплівае нас сваёй жыццёвай праўдзівасцю, моцнымі характарамі і пранікнёнай іграй артыстаў.

Фільм расказвае пра тых, хто пасля Вялікай Айчыннай вайны вярнуўся ў родныя мясціны, каб зноў апынуцца на прэзіднім краі барацьбы за пабудову новага жыцця.

Цікавы, складаны вобраз камуніста Хейно Раагена стварыў малады таленавіты артыст Маці Клоарэн. Летась ён дэбютаваў у кінафільме «З веча да раніцы».

На экраны рэспублікі выпускаецца таксама новая казахская мастацкая кінааповесць «Тулпар». Аўтар сцэнарыя — А. Ашымаў, рэжысёр-пастаноўшчык — М. Бягалін. Гэта кінадрама, якая ўзняе тэму барацьбы сучаснай моладзі казахскага аула з перажыткамі мінулага ў свядомасці і паводзінах людзей.

У фільме пазычна пераплітаецца расказ аб суровым жыцці працаўнікоў жыўлёлагадоўлі і рамантычная гісторыя кахання, якое пераадоўвае цеснае кола адсталых уяўленняў аб шчасці і дабрабыце.

Р. КАПЛЯ

МАМА, ПАЧЫТАЙ!

Авяр'ян ДЗЕРУЖЫНСКІ

Няўдачнік

Вось няўдача,
Дык няўдача —
Не рашаецца
Задача,
Не чытаецца
Чытанка,—
Зазірнуў я ў кніжку
Ранкам.

Турбаваўся
Мала Янка,
Бо задачы
Зробіць мамка,
А сястра
Чытаць паможа —
На двары
Пабегаць можна.

Бегаў Янка
Вечар цэлы
І дамоў прыйшоў
Змарнелы,
Распрануцца
Сам не мог,
Сонны ў ложак
Ледзьве лёг.
А назаўтра
Ён прагнуўся,
У пасцелі

Пацягнуўся
І сястру паклікаў
Ганку:
— Прынясі
Маю чытанку...

Хлопчык бэкаў,
Хлопчык мэкаў:
— Мусіць, я
Такі няўмека!..
Мамка кажа:
— Мой сыночак,
Ты разумны,
Галубочак,
Хвалявацца ўжо
Даволі,
Пачытаеш кніжку
У школе...

Як прыйшоў
Са школы Янка,
Аб падлогу бразь
Чытанку,
Аб падлогу бразь
Задачнік:
— «Двойкі» дзве,—
Ох, я няўдачнік!

А з падлогі
Устаў задачнік,
Паднялася
І чытанка:
— Каб не мамка
І не Ганка,
Сам вучыўся б
Добра Янка!

Алена
КОБЕЦ-ФІЛІМОНАВА

Калыханка

Ціха ноччу за акном.
Уваходзіць сон у дом.
Ён крадзецца з ціхай
ласкай
І цікавай дзіўнай казкай.
Бай-бай!
Бай-бай!

Касманаўт адзін не
спіць:
Ён да зорчак ляціць.
І таму, хто засынае,
З неба зорчку здымае.
Бай-бай!
Бай-бай!

Будзе зорчка гарэць.
Каля сэрца палымнец.
Раніцой, як толькі
ўстанеш,
Акцябронкам лепшым
станеш.
Бай-бай!
Бай-бай!

Малюнкi І. Немагала.

Клаўдзія КАПЕЛЯН

КАМПОТ

Маленькая Галя вельмі любіць памагаць маме па гаспадарцы. Сёння мама даручыла Галі памыць сушаныя фрукты для кампоту.

За абедам мама сказала:

— Ну, цяпер пакаштуем кампот нашай дачушкі,— і паставіла перад кожным кубак,

а перад Галей яе любімы з двюма чырвонымі вішанькамі.

Тата адпіў крыху кампоту з кубка і глянуў на маму. Мама зрабіла глыток і паглядзела на Галю.

Паглядзела і гаворыць:

— Дачушка, ты добра памыла фрукты?

— Так, мамачка,— адказала Галя,— вельмі добра памыла. Я іх нават мылам мыліла!

ТАЛЕНТ АДДАДЗЕНІ

Наш тэатр оперы і балета быў якраз на гастролях у Растове-на-Доне, калі нечаканы званок з Масквы прынёс радасную вестку. Званілі з Усесаюзнага радыё. Карэспандэнт радыё спытаў першым, яшчэ да аб'яўлення ўказа ў эфір, павіншаваць салістак оперы Т. М. Ніжнікаву і Н. А. Ткачэнка з прысваеннем ім высокага звання народных артыстак СССР. Цяжка перадаць хваляванне і радасць, якія ахапілі калектыв. Усе шчыра віншавалі ўзнагароджаных.

Народная артыстка СССР Тамара Мікалаеўна Ніжнікава 15 год працуе ў нашым тэатры. За гэты час яна праспявала больш 20 розных адказных партый. Для яе Беларусь стала другой радзімай. Усёй душой палюбіла яна беларускую прыроду, задушэўныя народныя песні, простыя сардэчных людзей.

Дзяцінства будучай спявачкі прайшло на Волзе, у г. Куйбышава. Тамара вельмі любіла музыку і спевы. Яна захаплялася раялем і на «выдатна» скончыла музычную школу, але піяністкай не стала. Захапілася спяваннем. Актыўны ўдзел у школьнай

самадзейнасці, а там — поспех на аглядах самадзейнасці і, нарэшце, перамога на Усесаюзнай алімпіядзе — вось першыя крокі па шляху авалодання ёю будучай прафесіяй. А калі дзяўчынка ўпершыню пабывала на оперным спектаклі, то цвёрда вырашыла, што стане опернай спявачкай. Скончыўшы ў 1943 годзе дзесяцігодку, Тамара паступае ў Маскоўскую дзяржаўную кансерваторыю. Пасля кансерваторыі Тамара Ніжнікава была прынята салісткай у Беларускае опернае тэатр. З гэтага часу ўся яе творчая дзейнасць звязана толькі з нашым тэатрам. Яе дэбют у Разіне («Севільскі цырульнік») літаральна пакарыў публіку. Ніжнікава паказала не толькі выдатнае валоданне голасам (каларатурнае сапраўна), але і вялікія артыстычныя здольнасці, умненне свабодна і проста трымацца на сцэне.

У яе выкананні Разіна катэлівая, гарачая дзяўчына, сапраўднае чарчэнне ў спадніцы. З якой вынаходлівасцю яна змагаецца за сваё шчасце супраць заляцання старога злоснага Бартала, з якім спрытам ашуквае яго, і як ёй хочацца выравацца з гэтай клеткі — хатняй турмы!

У Разіне Т. Ніжнікава прадэманстравала і яркі камедыйны талент. З кожным годам, з кожным спектаклем яна ўдасканальвае вобраз Разіны, узбагачаючы яго новымі фарбамі.

Кожны наступны сезон прыносіў новыя партыі, новыя творчыя задачы, новыя перамогі. Не толькі жыццядарасныя, камедыйныя вобразы захапляюць спявачку, ёй удаюцца і ролі драматычнага плана (Джыльда, Віялета).

Джыльда ў оперы Вердзі «Рыгалеа» складанейшая каларатурная партыя, яна патрабуе ад спявачкі ўмення данесці перажыванні гераіні, драматычнага таленту. Тамара Мікалаеўна ўдалося глыбока раскрыць вобраз Джыльды ў развіцці: наіўнай, чыстай, пазычнай дзяўчыны ў пачатку оперы, затым, у трэцім акце, перадаць трагедыю зганьбаванай Герцагам жанчыны, яе сорам і жах перад тым, што здарылася. Разам з тым Ніжнікава паказвае і самаахвярнасць гераіні, якая ахвяруе жыццём за каханага.

Але, бадай, самая любімая партыя спявачкі — гэта Віялета ў оперы Вердзі «Травіята». Ніжнікава глыбока зраділася з вобразам, бліскуча пераадолела тэхнічныя цяжкасці каларатурнай партыі. Лёгка і свабодна гучыць у яе выкананні славутая арыя з першага акта, малюючы бесклапотнасць Віялеты. Моцнае ўражанне робяць на вас напружаныя драматычныя, поўныя глыбокага душэўнага канфлікту сцэны другога акта оперы, асабліва сцэна з Жармонам. Віялета вядзе няроўную барацьбу з двудушнасцю буржуазнай маралі, і яна, як цудоўная кветка камелія, зломлена гэтай барацьбой. Асабліва ўражае чацвёрты акт — смерць Віялеты. Надзвычай шчыра, пранікнёна спявае Ніжнікава арыю развітання гераіні з жыццём. Яна адчайна, палымяна хоча жыць, перамагчы хваробу. Але позна. У гэтай сцэне актрыса ўзімаецца да вышніх трагізму.

Удзел у сучасным оперным спектаклі, прысвечаным сённяшняму дню, — вялікі экзамен для кожнага спевака, экзамен на ўмельства стварыць пераканаўчы, праўдзівы вобраз сучасніка. Не ўсім гэта ўдаецца. Тамара Ніжнікава бліскуча справілася з даручанымі ёй партыямі ў савецкіх операх. Вялікай творчай удачай спявачкі быў вобраз Марфачкі ў оперы Я. Цікоцкага «Дзяўчына з Палесся». Гэту партыю яна спявала на другой Дэкадзе беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве ў 1955 годзе. Яркім і паўнакроўным быў вобраз Любікі Шаўцовай у оперы Ю. Мейтуса «Маладая гвардыя» і, нарэшце, вобраз беларускай студэнткі Ірыны ў оперы Ю. Семянякі «Калючая ружа». Яе Ірына — гарэза і свавольніца. Разам з тым актрыса падкрэслівае і лірычныя эпізоды ролі. Колькі пяшчоты, мяккасці і мілага кахання ў яе дуэтах з Тарасам! З сапраўдным камедыйным бляскам, віртуозна праводзіць яна сцэну ап'янення з пятай карціны, калі Ірына, расчараваўшыся ў Тарасе, вырашае выпіць яд, але замест яго ў доме фармацэўта, бацькі свайго каханага, памыліўшыся, выпівае... спірт.

У сувязі з дваццацігадовым юбілеем тэатра ў 1954 годзе Ніжнікавай прысвойваецца ганаровае званне

заслужанай, а ў 1955 — народнай артысткі БССР. За вялікія заслугі ў развіцці беларускага опернага мастацтва яна ўдасцёна ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга.

Яшчэ ярчэй раскрылася яе вялікае і своеасаблівае камедыйнае дараванне, узбагацілася акцёрскае майстэрства ў камічных операх-аперэтах. Жармен у «Карнявільскіх званах», Арсена ў «Цыганскім бароне» і ўрэшце Адэль у «Лятучай мышы» — усё гэта сакавітыя, незабыўныя вобразы.

Сярод класічных партый вылучаюцца ў яе выкананні казачная, пазычная Валхава ў «Садко» Рымскага-Корсакава, Лакмэ ў аднайменнай оперы Дэлліба, Антаніда ў оперы Глінкі «Іван Сусанін», Індуская жрыца Лейла ў «Шукальніках жэмчугу» Бізэ, Марфа ў «Царскай нявесце» Рымскага-Корсакава.

З уласцівым ёй пачуццём гумару Тамара Мікалаеўна выконвае партыю хітрай і сквапнай Лісы ў дзіцячай оперы-казцы «Церамок» І. Польскага. Сама маці дваіх дзяцей, яна з вялікім задавальненнем і сапраўдным

Спявае Т. Ніжнікава.

Н. Ткачэнка выступае ў канцэрце.

НАРОДУ

натхненнем іграе гэты спектакль для малышоў, выклікаючы шчырае захапленне малых гледачоў.

З невялікай партыі Бабы Лапатухі ў оперы Я. Цікоцкага «Міхась Падгорны» актрыса зрабіла сапраўдны сцэнічны шэдэўр! Яе немагчыма пазнаць у гэтай ролі, такі дар унутранага і вонкавага пераўвасаблення!

У сваіх канцэртных выступленнях у Маскве, Кіеве, Ленінградзе Тамара Мікалаеўна паказала высокае выканаўчае майстэрства. Яна палымна прапагандыст беларускай музыкі, друг беларускіх кампазітараў. Яе голас часта гучыць па радыё. Ведаюць нашу спявачку і за межамі Савецкага Саюза. Яна пабывала з канцэртамі ў Польскай Народнай Рэспубліцы, Балгарскай Народнай Рэспубліцы, Фінляндыі і іншых краінах, і ўсюды ёй спадарожнічаў вялікі поспех. Працаваць з Тамарай Мікалаеўнай рэжысёрам на дзіва прыемна. Яна літаральна заражае ўсіх сваёй гарачай захапленасцю, сапраўднай закаханасцю ў прафесію.

А вось другі такі ж бліскучы і павучальны акцёрскі лёс. Аматарам опернага мастацтва, якім давялося ў снежні 1962 года быць на дэбюце Нінэль Аляксандраўны Ткачэнка ў нас у тэатры, надоўга запомнілася яе выступленне ў «Аідзе» Вердзі. Усім стала ясна, што ў тэатр прыйшла спявачка з выдатнымі вакальнымі і акцёрскімі данымі. Па-майстэрску валодаючы голасам (лірыка-драматычнае сапраўна) прыгожага тэмбру, багатага разнастайнымі адценнямі, яна ў партыі «Аіды» літаральна зачаравала публіку сваёй эмацыянальнасцю і музыкальнасцю выканання. Яе імклівы творчы рост—вынік упартай і настойлівай, сапраўды тытанічнай працы над сабой. Нінэль нарадзілася ў горадзе Харкаве ў сям'і служачых. Бацькі яе ніякага дачынення да тэатра не мелі. Але з дзяцінства дзяўчынка захаплялася музыкай, іграла на раялі. Яшчэ ў школе звярнулі ўвагу на яе звонкі чысты голас. У 1949 годзе пасля сямігодкі яна паступае ў музычнае вучылішча на вакальны факультэт. Закончыўшы яго ў 1953 годзе, дзяўчына была прынята ў Харкаўскую кансерваторыю. Яе педагог М. Веске вельмі

многа дала будучай спявачцы, якая ў 1958 годзе пасля сканчэння кансерваторыі была накіравана ў оперную студыю Кіеўскай кансерваторыі, а ў 1960 годзе—запрошана ў Львоўскі акадэмічны оперны тэатр. Тут яна хутка вылучаецца як вядучая салістка.

У кожнага артыста ёсць блізкія, дарагія сэрцу партыі, у якіх асабліва поўна і ярка раскрываецца яго талент. Такой партыяй для Н. Ткачэнка з'явілася Аіда. Сакрэт вялікага поспеху спявачкі ў гэтай партыі ў спалучэнні глыбокага, задушэўнага лірызму і сапраўднага драматызму. Не «вонкавая экзотыка» цікавіць спявачку, а перш за ўсё ўнутранае жыццё Аіды, яе перажыванні і думкі, душэўная барацьба Аіды, яе ўнутраныя супярэчнасці. Дачка эфіопскага цара, а сёння рабыня, Аіда кахае ворага сваёй айчыны военачальніка егіпцяна Радамэса. З вялікім вакальным майстэрствам перадае спявачка ўнутраную барацьбу Аіды, яе ваганні паміж каханнем да Радамэса і абавязкам патрыёта сваёй радзімы. У адчай Аіда моліць багоў аб смерці, яна не мае сілы адмовіцца ад свайго кахання, але ўсё ж каханне ў ёй перамагае. На дзіва шматфарбавы створаны ёю вобраз. У яе Аідзе ёсць жаноцкасць, вялікае пачуццё да Радамэса і разам з тым у ёй ёсць гонар, воля, сіла характару, унутраная мужнасць.

Вельмі цікавы ў выкананні Ткачэнка і вобраз Яраслаўны з оперы Барадзіна «Князь Ігар». Яраслаўна не толькі верная жонка і памочніца Ігара, але і верная дачка рускага народа, якая ўвасобіла ў сабе яго лепшыя рысы: любоў да Радзімы, стойкасць, мужнасць. Актрыса дакладна даносіць гэтую патрыятычную ідэю. Яна зразумела магутны характар рускай княгіні і раскрыла валявы, уладны пачатак у гэтым характары. У вобразе Таццяны з оперы Чайкоўскага «Яўгені Анегін» Ткачэнка здолела ярка перадаць адухоўленасць, глыбіню і палымнасць першага пачуцця, маральную чысціню і пазытыўнасць сваёй гераіні.

Нельга не сказаць таксама аб захапленні спявачкі камернай музыкай. У яе велізарны «незаспяваны» арыгінальны канцэртны рэпертуар. З вялікай пранікнёнасцю

Сцэна са спектакля «Калючая ружа». У ролі Ірыны Т. Ніжнікава.

Фота У. Крука.

выконвае яна творы Чайкоўскага, Глінкі, Рахманінава, Грыга, Сібелюса і іншых.

Напружаная творчая праца прынесла бліскучы плён. У 1962 годзе Н. Ткачэнка атрымала велізарную творчую перамогу ў нялёгкім саборніцтве спевакоў, стала лаўрэатам другога Усесаюзнага конкурсу вакалістаў імя М. Глінкі. Яе сольныя канцэрты ў Маскве і Мінску мелі нечуваны поспех. У час творчай справядзачы нашага тэатра ў Маскве ў 1964 годзе на сцэне Крамлёўскага Палаца з'ездаў Ткачэнка спела Дэдэмону ў «Атэла» і Касандру ў «Арэстэі» Танеева. Няма патрэбы гаварыць тут аб Дэдэмене, аб гэтай партыі ў выкананні спявачкі пісалася ўжо. Абедзве партыі былі выключна гарача сустрэты масквічамі. Але нават з эпизаднай фігуры Касандры сілай свайго таленту Нінэль Аляксандраўна здолела стварыць шматфарбавы рэльефны вобраз. Надоўга ў памяці гледачоў і слухачоў застанеца вобраз траянскай палонніцы Касандры, дачкі цара Прыяма, фанатычнай прадракальніцы. Вось яе прывозіць прыкутай да калясніцы пераможцы! Ярасна-апантаная, у чорным плашчы, з растрэпанымі валасамі, яна ўся ў руху, у парыве, у экспрэсіі!

На дзіва тонка і дакладна пластычна і ўнутрана перадала актрыса сутнасць вобраза Касандры, яе рэдкі дар вешчага прадракальніцтва. Яна гнеўна выкрывае царыцу, прадракае будучыя злачынствы і пакаранне за іх!

Вясной 1963 года Н. А. Ткачэнка было прысвоена званне заслужанай артысткі БССР.

Вялікай падзеяй у яе жыцці быў удзел у заключным канцэрте тэатра ў Маскве ў лютым 1964 года на сцэне

Крамлёўскага Палаца з'ездаў. Гледачамі і слухачамі канцэрта былі дарагія госці—М. С. Хрушчоў, удзельнікі лютаўскага Пленума ЦК КПСС. Па радыё і тэлебачанню канцэрт слухала ўся краіна. Для свайго выступлення ў канцэрте Нінэль Аляксандраўна выбрала цяжкую віртуозную арыю Абігаіль з оперы Вердзі «Навухаданосар», якая ў нас амаль не выконваецца, а таксама задушэўную рускую народную песню «Волга-рэчанька». Яшчэ Н. Ткачэнка на «біс» праспявала арыю маці з кантаты Новікава «Нам трэба мір». Гэта трагічны расказ аб маці, якая ўсё чакае з фронту сына, а сына ўсё няма. Ткачэнка праспявала яго з велізарным пачуццём. У ледзь стрымліваемым рыданнях, у мацярынскім смутку страсны пратэст супраць вайны! Сваім спяваннем актрыса змагаецца за мір.

Вельмі цёпла сустрэлі яе выступленне ўдзельнікі пленума. Усіх пакарылі артыстычнасць, тонкі густ маладой спявачкі. Вясной 1964 года яна была запрошана праспяваць Аіду на сцэне Вялікага тэатра Саюза ССР. З велізарным поспехам прайшоў гэты спектакль для Ткачэнка.

Т. М. Ніжнікава і Н. А. Ткачэнка зараз у самым росквіце творчых сіл, у выдатнай вакальнай форме. Кожнае іх выступленне высока прафесіянальнае, з поўнай самааддачай. Што ж тут дзіўнага. Увесь свой талент яны аддаюць народу!

Ю. УЖАНЦАУ,
заслужаны артыст БССР,
рэжысёр Дзяржаўнага
ордэна Леніна акадэмічнага
Вялікага тэатра оперы і балета БССР.

ЯК АХАВАЦЬ ДЗЯЦЕЙ АД РЭЛІГІЙНЫХ ЗАБАБОНАЎ

П. СОНЦАЎ

Вера ў бога, таксама як і нявер'е, прывіваецца чалавеку ў працэсе выхавання. У рэлігійных сем'ях дзіцяці з самага ранняга ўзросту гавораць пра бога, прымушаюць маліцца. Так паступова засмечваецца яго свядомасць. Зусім натуральна, што ў тых сем'ях, дзе ніхто ў бога не верыць, дзіця нікога не чуе пра бога і расце няверуючым. Пры такім выхаванні, калі чалавек расце, нікога не ведаючы аб рэакцыйнай сутнасці рэлігіі, ён пры пэўным рэлігійным уздзеянні можа стаць веруючым. У наш час, калі ёсць яшчэ нямала цэркваў, касцёлаў, сінагог і сектанцкіх малітоўных дамоў, рэлігійныя людзі і служыцелі рэлігійных культаў усяляк імкнуча ўцягнуць у свае сеткі больш людзей. І ў гэтых сетках першую чаргу трапляюць людзі без дастатковага атэістычнага імунітэту. Значыць у кожнай сям'і неабходна ажыццяўляць не безрэлігійнае, а атэістычнае выхаванне, г. зн. прывіваць дзецям пэўныя веды аб рэакцыйнай сутнасці рэлігійнай веры, выхоўваць у іх непрымальнасць адносіны да рэлігіі.

Перш за ўсё бацькам трэба паклапаціцца пра тое, каб дзеці мелі правільнае ўяўленне аб навакольнай рэчаіснасці. Пры гэтым нельга забываць, што дзіцячыя ўражанні з'яўляюцца найбольш яркімі і моцнымі. Таму ўсё, што ўмацавалася ў памяці з дзяцінства, можа захоўвацца на працягу ўсяго жыцця і аказваць пэўны ўплыў нават на паводзіны дарослага чалавека.

У дзяцей вельмі рана ўзнікае цяга да актыўнага пазнання навакольнай рэчаіснасці. Ва ўзросце ад 2-х да 5—6 гадоў дзеці задаюць сваім бацькам тысячы пытанняў. Гэта і неабходна выкарыстаць. Трэба растлумачыць, чаму і як адбываецца змена дня і ночы, як растуць дрэвы і травы, чаму летам бывае цёпла, ідзе дождж і грыміць гром, а зімой ідзе снег, дзе робяць машыны і мэблю і г. д.

У сям'і неабходна таксама паклапаціцца аб ахаванні дзяцей ад магчымых рэлігійных уплываў. У сям'і аднаго мінскага настаўніка здарыўся такі выпадак. Аднойчы падвечар, калі надвор'е раптам змянілася, па-

чала цямнець і загрымеў гром, пяцігадовы сын пачаў спалохавацца на туліцца да маці, не адыхоўваў ад яе ні на крок. Маці думала, што яе дзіця ахапіў звычайны страх перад навальніцай, і старалася яго супакоіць. Аднак хлопчык заявіў, што ён баіцца боскага пакарання, таму што навальніца пасылаецца богам для пакарання людзей за іх грахі. Распытаўшы сына, бацькі пераканаліся, што ён ужо ведае нямала рэлігійных баек, якія чуў ад бабулі свайго таварыша.

Прыведзены прыклад паказвае, што бацькі павінны добра ведаць, з кім сябруе, у каго бывае іх дзіця, які ўплыў на яго робяць яго таварышы і іх сваякі.

Трэба таксама памятаць, што сектанты і фанатычна настроеныя веруючыя пры кожным зручным выпадку стараюцца прыцягнуць да сябе дзіця, каб прывіць яму веру ў бога. У некаторых сектанцкіх абшчынах дзяцей на маленні заманьваюць ласункамі або падкупляюць грашыма. Папы і ксяндзы ў цэрквах і касцёлах таксама ўсяляк стараюцца прыцягнуць да сябе дзяцей. Напрыклад, адна вучаніца восьмага класа сярэдняй школы № 50 г. Мінска, будучы летам у бабулі на вёсцы, зайшла ў царкву са сваёй сяброўкай проста з цікаўнасці. Дзень быў будзённым, і ў царкве, апрача святшчэнніка, нікога не было. І вось святшчэннік на працягу дзвюх гадзін паказваў дзяўчынкам царкву і расказваў ім пра бога, пра святых і мучанікаў за веру. Пасля дзяўчынкі яшчэ некалькі разоў былі ў царкве. Вярнуўшыся ў

горад, гэта восьмікласніца ў сацыялістычнай «Як я правяла лета» раскавала пра свае наведванні царквы як пра самае цікавае з усяго, што яна бачыла ў час летніх канікул.

Дзяцей трэба ахоўваць ад такіх і да іх падобных рэлігійных уплываў. Але адначасова з гэтым неабходна ў сваіх гутарках з дзецьмі раскрываць рэакцыйную сутнасць рэлігійнай веры. Тут можна выкарыстаць любы выпадак. Напрыклад, можна і цяпер дзе-небудзь убачыць ікону. Дзе-нідзе пры дарогах яшчэ захаваліся крыжы з фігуркай Ісуса Хрыста. Дзецям трэба раскаваць, што на зары чалавечага грамадства людзі жылі ў вельмі цяжкіх умовах і зусім мала ведалі аб навакольным жыцці. Гэтыя першабытныя людзі думалі, што ўсе прадметы і ўсе прыродныя з'явы, а таксама расліны і жывёлы, мелі душы. Гэтыя душы, або духаў, першабытныя людзі ўяўлялі ў выглядзе чалавечых істот. У цяжкія часы першабытны чалавек звяртаўся да духаў за дапамогай. Ён выразаў з дрэва або ляпіў з гліны фігурку ўяўляемага духа і звяртаўся да гэтай фігуркі з просьбай. З такіх просьбаў паступова складаліся малітвы. У рэлігійных малітвах веруючыя звяртаюцца за дапамогай да ўяўляемага духа, гэта значыць бога. Пакланенне фігуркам духаў называецца ідалапаклонствам. Яно характэрна для ўсіх першабытных рэлігій. У хрысціянскай рэлігіі рэшткі ідалапаклонства захаваліся ў выглядзе пакланення крыжам, іконам, скульптурным фігурам святых. Ікона — гэта

У Палацы культуры мінскай швейнай фабрыкі імя Крупскай ёсць зала шлюбу. У жніўні за адзін дзень было зарэгістравана дваццаць шлюбаў. Гэты дзень на доўга запомніцца маладым і іх родным. Ва ўрачыстай абстаноўцы старшыня Кастрычніцкага райвыканкома тав. Н. Пракопчык і сакратар райкома КПБ тав.

М. Мацвеева гарача віншавалі маладых і жадалі ім доўгіх шчаслівых гадоў жыцця. Большасць з іх працаўнікі мінскіх прадпрыемстваў (здымак 1).

На здымку 2. Невесты, жаніхі і госці ў зале шлюбу. На здымку 3. Маладыя Людміла Асташонак — студэнтка хіміка-тэхналагічнага інстытута, Анатоль Іванавіч Санковіч —

звычайная дошка, на якой на-
малюваны вобраз нейкага чала-
века. І вось гэтай дошцы са
звычайным малюнкам і пакла-
няюцца веруючыя. У наш час
бурнага развіцця навукі і тэхні-
кі смешнымі і дзіўнымі здаюц-
ца рэшткі першабытнага ідала-
паклонства.

Вялікую дапамогу бацькам у
атэістычным выхаванні дзяцей
могуць аказаць кіно, радыё,
тэлебачанне, мастацкая літара-
тура. У кінатэатрах ідзе няма-
цікавых атэістычных карцін, на-
прыклад, «Цудатворная», «Іван-
на», «Грэшніца» і інш. Дзеці
пэўнага ўзросту разам з баць-
камі могуць глядзець такія кі-
нафільмы. Па радыё і тэлеба-
чанню даволі часта арганізуюц-
ца перадачы на атэістычную
тэму. Дома трэба сачыць за гэ-
тымі перадачамі і прывіваць
дзецям цікавасць да іх. Асаб-
ліва шырока можна выкары-
стоўваць мастацкую і навукова-
папулярную літаратуру. На-
прыклад, дзеці вельмі любяць
слухаць і чытаць казкі. Гэтую
скільнасць дзяцей і трэба вы-
карыстоўваць. Існуе нямаля ка-
зак, у якіх высмейваюцца слу-
жыцелі рэлігійных культаў. На-
прыклад, казахская народная
казка «Святы асёл», беларус-
кая народная казка «Поп і
дзяк» і інш. Уздзеянне гэтых
казак на дзяцей будзе непас-
рэдным і тут не спатрэбіцца да-
датковых тлумачэнняў. Аднак
ёсць нямаля так званых чара-
дзейных казак, у якіх у якасці
герояў выступаюць чорт, лясун,
русалка, ваўкалак і інш. Пры
чытанні такіх казак трэба рас-
тлумачаць, што многія казкі
дайшлі да нашага часу з далё-
кага мінулага. У тыя далёкія

часы людзі прыпісвалі ўсе не-
зразумелыя ім з'явы дзеянням
якіх-небудзь звышнатуральных
сіл, духаў. У тыя часы і ўзнікла
вера ў добрых і злых духаў, у
ангелаў і д'яблаў і г. д. На ўсіх
гэтых лесуноў і русалак трэба
глядзець, як на літаратурных
герояў, створаных народнай
фантазіяй на працягу доўгай
гісторыі. Так, пры чытанні ча-
радзейных казак дзецям мож-
на ў агульных рысах раска-
заць пра паходжанне рэлігійных
баек.

Бацькам трэба больш часу
праводзіць з дзецьмі: чытаць
мастацкую і навукова-папуля-
рную літаратуру, хадзіць на
прагулкі ў поле, у парк, у лес,
выязджаць за горад, удзель-
нічаць у дзіцячых гульнях.

Трэба таксама памятаць, што
вера ў прыкметы, прарочыя
сны, варажба, лячэнне замо-
вамі ўсё яшчэ шырока распаў-
сюджаны ў быццё, асабліва на
вёсцы. Гэтая вера адмоўна ад-
біваецца на выхаванні дзяцей.
Бацькам неабходна рашуча
змагацца з рэлігійнымі забаб-
намі і прыххамі, сістэматычна
растлумачаць дзецям абсурд-
насць веры ў прыкметы, ва-
ражбу, прарочыя сны.

Людзі, заражаныя рэлігійны-
мі забабонамі, часта бываюць
баязлівыя і нерашучыя. Яны
баяцца цемры, таму што ве-
раць у існаванне ўсялякіх
звышнатуральных сіл. Усё гэта
згубна адбіваецца на дзе-
цах. Выхоўваючы дзяцей у
духу непрымірымасці да рэлі-
гійных забабонаў, бацькі тым
самым загартоўваюць іх волю,
рашучасць, смеласць і прыві-
ваюць ім высокія якасці каму-
ністычнай маралі.

Інжынер-тэхнолаг завода імя Кастрычніцкай рэвалюцыі і сват
У. Борд, таксама інжынер гэтага завода, п'юць за шчасце
маладых.

Фота І. Шышко.

УРАЧ РАІЦЬ

...І БУДЗЕ ЗДАРОВАЕ ДЗІЦЯ

У вёсцы цяжка што-небудзь зрабіць па сакрэту. Таму, калі
я, прыглушыўшы матацыкл, спытаў у сустрэчнай жанчыны,
дзе дом Стэфаніі П., яна сказала:

— Усё-такі і вас выклікала. Даўно пара. Хлопец трэці дзень
мучаецца, вось-вось памрэ, а яна ўсё бабак цягае...

Сама Стэфа пра бабак не ўспамінала. Галосычы, сказала,
што ўчора ўначы Яську зрабілася раптам дрэнна. З'явіліся
панос і рвота, худзее хлопчык проста на вачах.

Карціна таксічнай дыспепсіі — захворвання цяжкага, якое
даволі часта сустракаецца, — была яснай. Але хвароба запу-
шчана, справіцца з ёй будзе нялёгка. Дзіцячы арганізм такі
яшчэ слабы і не прыстасаваны да барацьбы з інфекцыяй, што
хвароба вельмі хутка, на працягу 1—2 дзён, можа прывесці
да дрэнных вынікаў. Тканкі дзіцяці ў значна большай ступені,
чым дарослага чалавека, утрымліваюць ваду. Яна неабходна
яму. А з паносам і рвотай вада хутка траціцца. Узнікаюць
рэзкія зрухі ў абмене солей, бялкоў, вугляводаў і г. д.

Я не стрымаўся і сказаў, што ведаю пра візіты бабак і пра
тое, што хварэе хлопчык чацвёрты дзень. Стэфа паспрабавала
апраўдвацца:

— Думала, доктар, што пройдзе само. Як кажуць, гэта ён
на зубкі захварэў. Усе дзеці на зубкі паносаць...

На жаль, думка гэта яшчэ шырока пашырана сярод насель-
ніцтва і не толькі ў вёсках. Лічыцца ледзь не законам: калі
праразаюцца зубкі — павінен быць панос. А паколькі гэта
сустракаецца так часта, лячыць панос не абавязкова.

У нейкай ступені згадзіцца можна толькі з першым сцвяр-
джэннем — так, панос часта спадарожнічае росту зубоў. Але
чаму? Толькі таму, што ў гэты час дзіця ўсё цягне ў рот і, ра-
зам з цацкамі, уласнымі пальцамі і іншымі цвёрдымі прад-
метамі, заносіць у рот бруд. Далей хвароба развіваецца сваёй
чаргой і нічым не адрозніваецца ад «бяззубай».

За Яскава жыццё ўвесь калектыў нашай бальніцы змагаўся
амаль месяц. Месяц! Там, дзе хапіла б 5—7 дзён, калі б ля-
чэнне пачалося своєчасова.

Але такія ўрэшце добрыя вынікі бываюць не заўсёды. Па-
мятаю адзін выпадак. Познім вечарам прывезлі ў бальніцу
двахгадовага хлопчыка. Прывёз бацька. Маці ў той час зна-
ходзілася ў радзільным доме з малодшым. Расказвае, што
ўжо тры дні сын нічога не есць, зрэдку бывае рвота, баліць
живоцік.

— Я, — прызнаецца бацька, — думаў, што ён проста да мяне
не прывык, таму і есць дрэнна. А плача цэлыя дні, то ці есці
хоча, ці па мамцы сумуе.

Устанавіць дыягназ аказалася справай нялёгкай. Перш за
ўсё з прычыны ўзросту пацыента — з такім не дагаворышся
і не даведаешся, чаго ён крычыць, ад болю ці ад страху пе-
рад чужым «дзядзькам». Аднак тое, што тут сур'ёзна і не-
бяспечная хвароба ў брушной поласці, было зразумела.
Я прапанаваў бацьку зараз жа паехаць у раённую бальніцу
ў Смаргонь. І напісаў дыягназ у накіраванні «востры апенды-
цыт» пад пытаннем. Бацька ледзь не рассмяўся, што ты,
маўляў, доктар, жартуеш. Хлопцу няма і двух гадкоў, а ты
кажаш: «апендыцыт». І ўначы ехаць у раён адмовіўся.

Раніцай на аперацыі маё меркаванне, на няшчасце для
хлопчыка, пацвердзілася. Быў гнойны апендыцыт, які, пра-
рваўшыся, выклікаў перытаніт. Нягледзячы на выдатную тэх-
ніку вопытнага хірурга і на сучасныя медыкаменты, вырата-
ваць жыццё не ўдалося.

Я магу расказаць пра дзяцей, якія засталіся інвалідамі на
ўсё жыццё пасля запушчанага рэўматызму. Вядома, што калі
своечасова не лячыць ангіны, яны часта прыводзяць да рэў-
матызму. Калі своечасова і актыўна не лячыць рэўматызм, ён
прывядзе да цяжкіх парokaў сэрца. Пра дзяцей, якія ад-
стаюць на год ці два ад школы з прычыны неразумнай стро-

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ • КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

ДАЖДЖАВІК

З таго часу, як з'явіліся празрыстыя плашчы, якія мы носім з сабой у сумцы або партфелі, дождж нам не страшны. Дажджавік стаў абавязковай часткай нашых гардэробаў, ён практычны, недарагі. Ён не мае патрэбы ў прасаванні і чыстцы, толькі час ад часу яго трэба рамантаваць. Плашч «зношваецца» ад частага складання і тады звычайна адрываюцца гузікі.

У канцы восені, зняўшы дажджавік, зусім забываюць пра яго існаванне. Ведаюць, што зімой яго насіць нельга, таму што пры нізкай тэмпературы ён ламаецца, і яго вешаюць у шафу разам з летнім адзеннем. Бывае таксама, што дажджавік усю зіму захоўваюць у складеным выглядзе або ў сумцы, што зусім няправільна. Калі мы носім плашч, складеным у сумцы, то, прыйшоўшы дадому, павінны павесіць яго на плечкі. Трэба таксама своєчасова — у канцы дажджавога сезону — заняцца яго рамонтам.

ДОГЛЯД НАСІЛЬНЫХ РЭЧАУ

Што шкодзіць шарсцяным рэчам? Шэрсці шкодна цяпло. Таму шарсцяныя рэчы нельга мыць у вельмі гарачай вадзе і ні ў якім разе нельга сушыць паблізу ад крыніцы цяпла або на сонцы. У апошнім выпадку яны пачынаюць б таксама ад уплыву святла.

Мыць шэрсць трэба ў цёплай мыльнай вадзе. Шарсцяную рэч нельга сушыць, як прасціну (г. зн. на вяроўцы). Яе раскладаюць на стала або канапе, каб рэч не страціла форму. Сушку можна паскорыць, выціснуўшы памытую рэч у ручніку, які добра ўбірае вадку. Ні ў якім разе нельга выкручваць. Шэрсць ад вельмі гарачага праса грубее, збываецца, а пры тэмпературы звыш 120° С пачынае жаўцець і паступова разбураецца. Такім чынам, шарсцяную рэч трэба прасаваць праз мокрый шматок і яшчэ крыху вільготнай.

Пасля мыцця камбінацыі са штучнага шоўку, яе трэба старанна выціснуць у махнатым ручніку, устрасянуць і асцярожна павесіць. Камбінацыю падвешваюць за ніжні край, але так, каб бакавыя швы былі пасярэдзіне. Тады яна не расцягнецца і не будзе абвісаць па баках. І аstatнюю бялізну вешаюць такім жа чынам, толькі трыко прымацоўваюць да вяроўкі за пояс. Трыкатажныя блузкі і сукенкі трэба сушыць, расклаўшы на чыстым ручніку. Трыкатажныя рэчы са штучнага шоўку прасуюць з левага боку.

Бялізну і адзенне з сілону трэба мыць у мыльнай вадзе. Паласнае спачатку ў цёплай, затым у халоднай вадзе, не выкручваць, а выціскаць у ручніку. Вешаць па даўжыні, не прасаваць.

Пераклад з чэшскай мовы
В. ФАЙНШТЭЙН.

СКОНЧИЛАСЯ ЛЕТА...

ЧЫСТКА АЦЯПЛЯЛЬНЫХ ПРЫБОРАУ, МЫЦЦЕ ПАДАКОННІКАУ І ДЗВЯРЭЙ. Радытары ацяплення, падаконнікі, рамы і дзверы неабходна штодзённа праціраць вільготным шматком. Пры генеральным прыбіранні падаконнікі, рамы і дзверы, пафарбаваныя маслянай або эмалевай фарбай, мыюць цёплай вадой без мыла. Добра дадаць у вадку крыху нашатырнага спірту. Рамы і падаконнікі нефарбаванага і лакаванага дрэва праціраюць шматком, змочаным у шквінары, і затым выціраюць сухім шматком. Дзверы і аконныя металічныя ручкі чысцяць спецыяльнай маззю і затым паліруюць мяккім шматком да бляску.

МЫЦЦЕ АКОННЫХ ШЫБ. Аконныя шыбы трэба праціраць пакаменчай газетнай паперай знутры і звонку, таму што брудныя шыбы могуць паглынаць да 50% святла, якое праходзіць праз іх; прыкладна раз у месяц іх прамываюць цёплай вадой. Зімой гэта робіць радзей. Можна праціраць шыбы шматком, змочаным у газе, затым сухім шматком, які не пакідае валокнаў, або паперай. Добра мыць шыбы вадой з дадаваннем нашатырнага спірту (4 ст. лыжкі на 1 л вадкі). Націраюць шыбы таксама ме-

лавым раствором і даводзяць да бляску. У мелавым растворе не павінна быць цвёрдых частачак.

Сезоннае прыбіранне. Перад тым, як устаіць (або закрыць на зіму) другія рамы, трэба памыць вокны першай рамы звонку і з боку пакоя, памыць і працерці шыбы другіх рам, правесіць стан замазкі на шыбах. Каб засцерагчы рамы ад псавання замазкай, рэкамендуецца перад прамазваннем працерці іх мелам. Вялікія шчыліны затыкаюць ватай або скамечанай паперай. Другія рамы можна заклеіць шчытнай паперай, якая не прапуснае халоднага паветра і не псуе рамы. Для гэтага паперу наразаюць доўгімі палосамі шырынёй у 4—5 см. Для абклеивання заварваюць вадкі клейстар з крухмалу. У дамах, дзе другія рамы не вымаюцца, а адчыняюцца, іх лепш не заклеіваць, калі ў доме цёпла.

Калі рамы недастаткова шчыльна прылягаюць, да іх рэкамендуецца прыбіваць тонкія драўляныя рэйкі, абклееныя байкай (але не лямцам, таму што ў ім разводзіцца моць).

Каб пазбегнуць замярзання шыб, паміж рамамі кладуць якое-небудзь рэчыва, што добра ўбірае вільгаць, напрыклад, кавалачкі драўнянага вугалю, сухое пілавінне. Можна засцерагчы шыбы ад замярзання, працёршы іх сумессю з 1 часткі гліцэрыны і 3 частак спірту.

ГУМАР

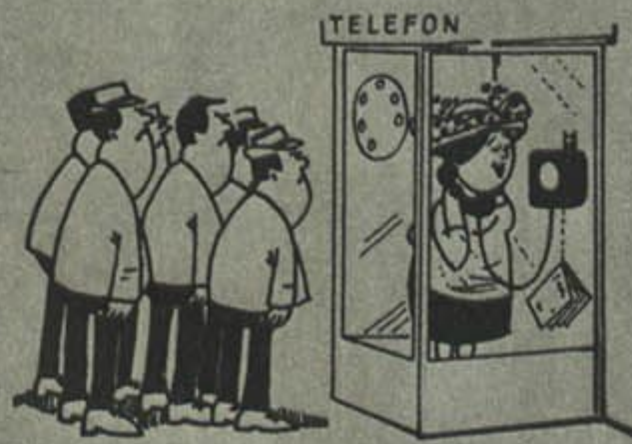
Без слоў.

— Які ваш?
— Хто яго ведае, раней жонка па яго прыходзіла.

Малюнак М. Гурло.

— А пасля атрыманую вагу падзелім на два.

— Мой новы капялюш мае нябачаны поспех! Група мужчын стаіць перад тэлефоннай кабінкай і не перастае здзіўляцца.

(З югаслаўскага часопіса «Практична жена»).

КУЛІНАРЫЯ

ГУСЬ, СМАЗАНАЯ Ў СУХАРАХ

Пасячы на кавалкі правільнай формы мяса варанай гусі. Узбіць 2 яйкі, дадаць 3—4 сталовыя лыжкі дробна нарэзанага шпінату або зялёнага пятаўшкі. Затым мяса, змачыўшы ў яйку, абкачаць у сухарах, зноў памачыць у яйка і смажыць у добра разагрэтым тлушчы.

Як гарнір падаць да гусі смажаную бульбу, гарошак або моркву з маслам і салату.

КАПУСТА, ТУШАНАЯ ПА-ХАТНЯМУ

Свежую капусту нашаткуйце саломкай, ператрыце з соллю, выцісніце сок. Дадайце пасераваную рэпчатую цыбулю і абсмажанае мяса нарэзанае, як на бефстрогану, тамат-пюрэ, воцат, цукар, спецыі. Старанна перамяшайце. Тушыце ў духоў-

цы ў закрытай пасудзе да гатоўнасці.

Прыгатаўляць гэтую страву рэкамендуецца невялікімі порцыямі.

Невялікі качан капусты, маргарыну 3 ст. лыжкі, ялавічыны або бараніны 400 г, або свініны 300 г, цыбуля рэпчатая, соль, перац, тамат-пюрэ, воцат, цукар, тлушчу 1 ст. лыжка.

КРАКЕТЫ З МОРКВЫ З РАЗЫНКАМІ

Прыпушчаную і працёртую моркву змяшайце з маннай кашай, распаранымі разынкамі і яечнымі жаўткамі. Масу ста-

ранна перамяшайце і сфармуіце крaketы. Запаніруйце іх пшанічнай мукой, змачыце ў яечным бялку, запаніруйце ў сухарах і абсмажце ў фрыцюры. Пры падачы паліце маслам.

Морквы 0,5 кг, круп манных 2 ст. лыжкі, малака $\frac{3}{4}$ шклянкі, разынкі, яйка 1 шт., сухары, мука пшанічная, цукар, тлушчу 1 ст. лыжка, масла сметанковага 2 ст. лыжкі.

СОУС З ГРЫБАМІ

200 г добра прамытых грыбоў адварыць у падсоленай вадзе. Дадаць шумоўкай і нарэзаць палоскамі. Падсмажыць $\frac{1}{2}$ сталовай лыжкі мукі з 2 сталовымі лыжкамі масла. Развесці грыбным адварам і апусціць туды нарэзаныя грыбы. Варыць соус мінут 8—10. Зняць з агню і заправіць сметанковым маслам.

Падаваць да бульбяных катлет, гарошку, рысу, мясных катлет, смажанай рыбы.

Гэты соус можна прыгатаваць і з сушаных грыбоў, папярэдне замачыўшы іх на некалькі гадзін у вадзе.

БАБКА З КУКУРУЗНЫХ КАМЯКОЎ З ЯБЛЫКАМІ

Для таго, каб прыгатаваць такую бабку, вам спатрэбіцца прыкладна 50 грамаў кукурузных камякоў, няпоўная шклянка малака, адно яйка, два яблыкі, паўшклянкі цукру, сталовая лыжка смятаны, крыху карыцы.

Кукурузныя камякі заліце халодным малаком, разатрыце яйка з цукрам і змяшайце разам з камякамі. Атрыманую масу падзяліце на дзве часткі. Затым змажце бляху маслам і пасыпце яе молатымі сухарамі. Пакладзіце частку масы з кукурузных камякоў на бляху, папярэдне зрабіце начынку з яблыкаў (нарэжце іх кубікамі і перамяшайце з цукровым пяском і карыцай). Слой камякоў з начыннай закрыйце кукурузнай масай, якая засталася. Змажце паверхню бабкі сумесцю яйка са смятанай і запячыце ў духоўцы.

Гатовую бабку, разрэзаную на порцыі, падаюць на стол у гарачым выглядзе з фруктова-ягадным сіропам або варэннем.

ПЯЧЭННЕ З КУКУРУЗНЫХ КАМЯКОЎ

Дробна пасячыце ачышчаныя грэцкія арэхі. Разатрыце кукурузныя камякі і змяшайце іх з арэхамі. Да атрыманай масы дадайце соль, цукар, соду, масла і ўзбітыя яйкі.

Усю масу асцярожна размяшайце і вылівайце лыжкай на змазаную бляху невялікімі кружамі. Пячы 10—15 мінут.

Для прыгатавання пячэння трэба: 60 грамаў кукурузных камякоў, 60 грамаў арэхаў, 20 грамаў масла, 2 яйкі, 150 грамаў цукру, крыху солі і дробачку пітной соды.

ЖЭЛЕ З ЯБЛЫКАЎ

1 л яблычнага соку, 700 г цукру.

Для прыгатавання жэле можна выкарыстаць горшыя гатункі кіслых яблыкаў або зімовыя яблыкі-ападкі.

1. Яблыкі абмыць, нарэзаць на кавалчкі разам са скуркай і сарцавінамі.

2. Заліць вадой (вада павінна пакрыць яблыкі) і разварыць (варыць каля 20 мінут).

3. Выціснуць сок з яблыкаў і адмераць яго.

4. Адважыць цукар, узяўшы на 1 л соку 700 г цукру.

5. Сок варыць без цукру 15—20 мінут, затым усыпаць цукар і працягваць варку, часта памешваючы. У час варкі здымаць пенку, якая ўтвараецца на паверхні. Жэле гатова, калі кропля соку, перанесеная на халодны сподачак, застывае.

6. Гарачае жэле разліць у слоікі; пасля астуджэння на паверхню жэле пакласці кружок пергаментнай паперы, змочанай спіртам.

7. Слоікі заліць смолкай, заклеіць цэлафанам або абвязаць пергаментнай паперай.

8. Захоўваць у сухім, халодным памяшканні.

ПУДЗІНГ З ЧОРНАГА ХЛЕБА

Натрыце на тарцы чатыры шклянкі жытняга хлеба (без скарынкі), падсмажце на лёгкім агні са 100 грамамі масла і змяшайце з двума яйкамі. Змажце маслам і абсыпце цукровым пяском форму або нізкую шырокую наструлю і пакладзіце на дно прамаслены кружок паперы.

Ачысціце 800—1000 грамаў яблыкаў, нарэжце іх тонкімі навалачкамі, пакладзіце ў сатэйнік са шклянкай цукровага пяску і варыце, пакуль не выкіпіць сіроп.

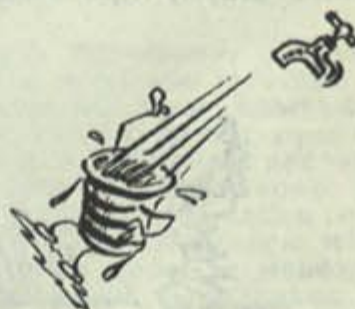
У падрыхтаваную форму пакладзіце рад хлеба, рад яблыкаў, пакуль форма не запоўніцца. Закрыйце пудзінг зверху прамасленай паперай і прыцісніце прэсам. За чвэрць гадзіны перад падачай пастаўце на лёгкі агонь у духоўку.

АБ тым, АБ сім.

Калі кухонныя фіранкі накрухмаліць, яны доўгі час будуць чыстыя.

Каб захаваць вільгаць у кветкавых вазонах, калі вас доўгі час не будзе дома, пакладзіце вакол расліны на паверхні зямлі невялікія кружочки кардону.

А вось і другая парада, як засцерагчы вазон ад засыхання. Пакладзіце на паверхню зямлі мокрую губку. Расліна паступова будзе выцягваць з яе вільгаць і не загіне.

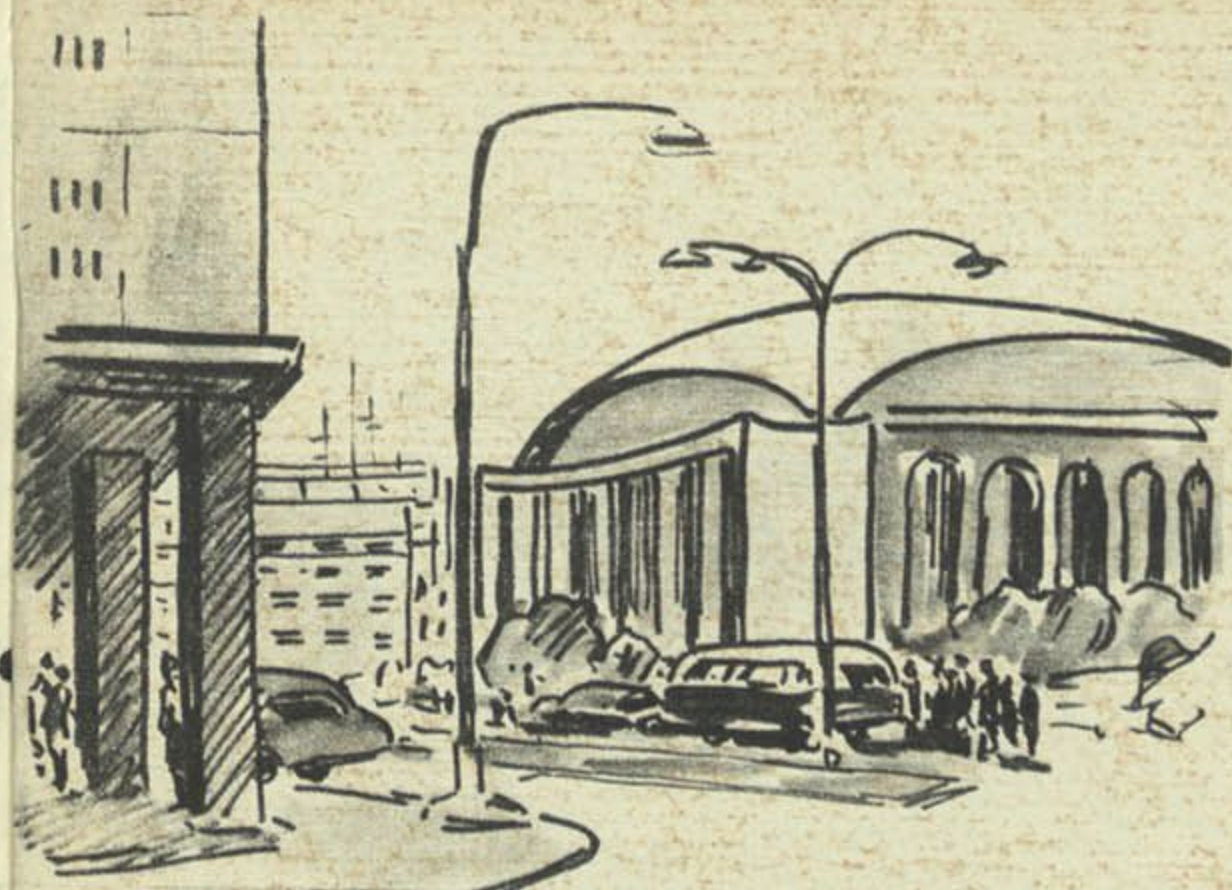
Новыя вазоны для кветак перад пасадкай у іх раслін добра вымачыце, таму што вазоны паглынаюць шмат вільгаці, і расліна можа засохнуць.

Калі ў вазоне з'явіцца чарвяк, пакладзіце туды гнілыя яблыкі і праз некаторы час чарвяк перакачае ў яго.

Гэта прадаўшчыца мінскага магазіна № 19 Зіна Ляўко. Зайдзіце ў гэты магазін і вы пераканаецеся, як хутка і прыемна яна абслугоўвае пакупнікоў. Ёй прысвоена званне ўдараўніка камуністычнай працы.

Фота В. Сіланцьева.

Бухарэст. Палац Кангрэсу.

У нядзельны дзень. Добруж.

Сялянка з Добружа.

Разам з групай беларускіх савецкіх журналістаў я пабывала ў Румынскай Народнай Рэспубліцы якраз у тыя дні, калі румынскі народ рыхтаваўся да святкавання 20-й гадавіны з дня свайго вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Падрыхтоўка да такой знамянальнай даты адчувалася ўсюды. Афармлялі плошчу ў Бухарэсце, дзе звычайна адбываюцца парады, рыхтаваліся спартыўныя выступленні моладзі ў парках і на стадыёнах сталіцы. Усюды панавала перадсвяточнае ажыўленне.

Маршрут нашага падарожжа па краіне быў надзвычай цікавы і даў нам магчымасць пазнаёміцца з рознымі абласцямі Румыніі. Мы пабывалі ў Карпатах, у гарадах Сінай і Брашаў. Ад паездкі ў Карпаты засталася асабліва вялікае ўражанне. Горад Сінай, горны курорт, знаходзіцца проста ў сэрцы Карпат. Пейзаж тут непаўторна цудоўны. Горад ляжыць у лагчыне паміж карпацкіх гор. Брашаў таксама размешчаны ля падножжа гор, але гэта ўжо не курорт, а вялікі прамысловы цэнтр Румыніі.

Мы наведалі порт Канстанцу на ўзбярэжжы Чорнага мора і іншыя прыморскія курортныя гарады.

Вялікае ўражанне зрабіў на нас цудоўны Бухарэст. Гэта, можна сказаць, горад паркаў і садоў. У ім некалькі велізарных паркаў з азёрамі і штучнымі вадаёмамі.

Зразумела, мяне больш за ўсё цікавіла і хвалявала сустрэча з румынскім выяўленчым мастацтвам. Праўда, яно было мне з большага вядома і да паездкі. На выстаўцы краін сацыялізма ў Маскве быў павільён Румыніі, які знаёміў нашага гледача з выяўленчым мастацтвам румынскага народа. І ўсё ж непасрэдная сустрэча з творамі такіх цудоўных майстроў румынскага мастацтва, як Тэадор Аман, Ніколас Грыгарэску, Іён Андрэеску і іншых, прынесла мне шмат радасці.

Асабліва хочацца адзначыць работы выдатнага сучаснага мастака Румыніі Карнелія Баба. Яго творы напоўнены жыццём, яны надзвычай выразныя па кампазіцыі і тэмпераментныя па выкананню.

У час падарожжа я імкнулася свае ўражанні адлюстравачы ў дарожных малюнках і эцюдах. Некаторыя з іх я прапаную ўвазе чытачоў часопіса «Работніца і сялянка».

Раіса КУДРЭВІЧ

Прадавец сувеніраў.

На першай старонцы вокладкі — карціна лаўрэата Ленінскай прэміі мастака А. Дайнекі «Нарвская застава». На чацвёртай старонцы вокладкі — наляровае фота І. Берліна.

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА,
М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР,
В. І. ФІЛІПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

АТ 04839. Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падп. да друку 1/X-64 г. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4.
Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара —
6-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап.
Дадатак — выкрайка. Тыраж 180440. Зак. 446.

74 995

40711

